

ptionis sacramenta in lege figurata et a prophetis predicta. **P**rimū fuit conceptio sine incarnatio quae fuit figurata in conceptioe Isaac: **Gen.** xvij. et prophetata **Esa.** vij. Accessi ad prophetissam et concepti filium. **S**ecundū est eius natiuitas quae fuit figurata in natiuitate Isaac: **Gen.** xxij. et prophetata **Esa.** vij. **E**cce virgo concipiet et pariet filium. **A**trius figuratū fuit **Rūc.** xvij. in virga aarō quae nocte vna frōditur floruit et fructū fecit. **T**ertius est passio quae figurata fuit in morte abel: **Gen.** liij. et in immolatioe vitule: **Rūmeri.** xij. et agni. **Ezo.** xij. et prophetata **Esa.** liij. Sicut ovis ad occisionē ducet: **Hiere.** xj. Ego quasi agnus mansuetus quae portat ad victimā. **Q**uartū ē de celsus ad inferos qui fuit figuratus in Sāone: quae tulit porttas gace. **In di.** xvj. et prophetatus **Zach.** ij. Tu autē in sanguine testamētū eduxisti vincos de loco carceris etc. **Q**uintū est resurrectio quae figurata fuit in resuscitatioe filij mulieris saretane. **lij.** **Rēg.** xvij. prophetata **Osce.** vj. **S**ignificabit nos post duos dies: et in die tertia resuscitabit nos. **S**extus est ascensio quae figurata fuit in translatione Enoch: **Gen.** v. et in rapto **Helic.** liij. **Rēg.** ij. et prophetata **Esa.** liij. Quis est iste quae venit de edom. **ps.** xlvi. Ascendit deus in tubilo etc. **S**eptimū ē aduētus ad iudiciū: qui figuratus fuit in arcu caelesti post diluuiū per colorē igneū: **Gen.** ij. et prophetatus ē **Esa.** liij. **D**ñs ad iudiciū veniet cum senioribus populi sui. **I**te xpi vita assimilat illi libro: de quo agit **Apoc.** x. vbi dicit: Accipe librum apertū de manu angeli stantis supra mare et supra terram: quoniam aptius diceret: **E**x vita xpi accipe eruditionē: quae liber est vbi accipe librum istum vt erudiaris. **I**n hōc libro tot sunt littere quae virtutes. humilitas enim vna sphaera: patientia ē alta: caritas alia. et sic de alijs: quae sphaera ipemet xps scripsit in se **Job.** xxxj. **L**ibrum scribat ipse quae iudicat. i. filius cui pater oēs iudiciū dedit: **Job.** v. **A**d exemplar igitur huius libri scribere quilibet suū dicit: quae est exemplar verax. **A**n in iudicio oibus aptus on dicit vt videat oēs in eo fallitates libro suoy: **Apoc.** xx. **L**iber quae est vite aptus ē: et iudicari sunt mortui ex his quae scripta erāt in libro. **I**te parate ad lectionē: quae liber iste apertus ē: et ideo dixit librum aptum. **H**ic liber fuit clauis in armario vteri virginis in incarnatione:

tractus inde in natiuitate: sed aptus fuit in passione. **I**bi enim xps clauis ferris habuit aptas manus vt erudiret nos de agentibus. **I**te laecea habuit aptū latus vbi ē cor vt erudiret nos de credēdis. **M**ā corde credit ad iusticiā: vel de diligēdis **Luce.** x. **D**iliges dñm deū tuum ex toto corde tuo. **I**te aptos pedes vt erudiret nos de appetēdis: quae pedes aie sunt eius affectus. **I**te ad opis imitationē: quae liber ille de manu angeli accipiendus ē. **A**ngelus ē pascator: quae nō tā verbo quae exemplo annūciat vitam xpi. **A**nde talis librum istum. i. vitam huius in manu. i. in opis imitationē. **Q**ui ergo talis pascatoris sequitur exemplū recte de manu angeli librum accipe dicit. **A**n recte stris angelus **Paulus** librum istum accipe de manu nos hortat dicit. **j.** **Cor.** liij. **I**mitatores mei esto. sic et ego xpi. **E**rgo librum accipe de manu angeli. i. exemplū tene boni magistri quae facit et docet opa xpi. **T**alis magister ē quae mare et terrā pedibus calcet. i. aduersa et prospera superat. **A**n dicit: **S**tatis supra mare et supra terrā. **P**er mare enim aduersa: prospera vero per terram intelliguntur.

Finis septimi libri.

Incipit prologus libri octauy: in quo continentur exempla de legibus: id est de iure canonico et ciuili.

Legū cōditio

Leges iusta decernunt: **Pro**uer. viij. et libere arbitrius hoīs: ex quo opa hūana pueniunt non ē determinatū ad vñū: atigit hoēs nō in suis opibus sē rōne pcedere sed plures errare: ppter quod fuit necessariū hoī hīc i suis actib⁹ regulā dirigētē. **Q**uā sit hoīs rō quae est pñmū fm **ps** hūm pñctū i agēdis: sit cōis mēsurā vt regla opex hūanoy: diuisa tñ hoīm opa mediātib⁹ dicitur habitib⁹ ab ea regulā. **M**ā opa hūana extrinseca quae ad vitā ipsoy hoīs pñtinet corpale regulā a rōne hūana arte mediāte. **A**n in pmo **Metaph.** dicit quod hoīm gen⁹ arte et rōne viuunt. et ars vt diffinit **ps** in. vj. **E**t hīc rō recta rō factibiliū: et vocat ipse factibilia opa quae pñt ab exteriori materia fieri corpale. **E**t hō hoīs opa quae pñtinent ad vitā morālē et

et dicitur sic et quilibet pars id quod est totius est. An et natura ut saluet totum non nisi per partem infert aliquod detrimentum. An leges huiusmodi onera proportionabiliter inferentes iuste censentur et obligant in foro conscientie. Si autem contrario aliquis prudens leges imponeret aliquas subditas onerosas non pertinentes ad utilitatem communem: sed magis ad propriam cupiditatem vel gloriam, vel si ultra sibi commissam potestatem aliquam legem ferret aut etiam in equaliter onera multitudini dispenseret: etiam si forte ad bonum commode ordinari viderentur: in omnibus profecto his casibus leges iniuste essent et magis violenter leges nuncupandae: quod sicut Augustinus dicit de libero arbitrio. Lex esse non videtur quae iusta non fuerit. Unde tales leges non obligant in foro conscientie nisi forte propter vitandam scandalum aut turbationem: propter quod etiam homo debet cedere iuri suo: sicut illud Mat. v. Qui te angariauerit mille passuum vade cum illo alia duo. Et qui vult tecum iudicio contendere et tunicam tuam tollere dimittet ei et pallium. Sed multo fortius sunt leges iniuste: quae sunt contra bonum vel maius bonum diuinum: sicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam: vel quocumque aliud quod sit contra legem diuinam. Et tales leges nullo modo est licitum seruare. Quia sicut dicit Beatus Hieronymus v. Obedire oportet deo magis quam hominibus. Sed de legum rectitudine tertio est notandum quod recte leges sunt ille ut dicit Isidorus in quibus iusta et equa decernuntur. Talia autem sunt quae consonant sine congruunt rationi religioni discipline et salutari. An Isidorus dicit quod lex erit omne quod ratione constituerit dum taxat: quod religioni congruat: quod discipline conueniat: quod salutari proficiat. Hoc enim est recta lex quae est mensura iusta et debita regulata. Mensura autem haec est triplex. Prima enim lex est aeterna: de qua Augustinus dicit in libro primo de libero arbitrio: quod lex aeterna est summa ratio cui semper obtemperandum est. Nec autem nihil est aliud quam diuina sapientie ratio: sicut quae directiua est omnium actuum et motionum. Secunda est lex naturalis: quae nihil aliud est quam participatio legis aeternae in rationabili creatura. An. ii. Tercia vero super illud. Lumines quae ignorant legem naturaliter quae legis sunt facturae. Dicit Glossa. Et si non habent legem scriptam: habent tamen legem naturalem: quae a se intelligit

et sibi conscius est: quid bonum et quid malum de qua etiam ait Psalmus. Signatum est super nos lumen vultus tui domine etc. quod lumen naturalis rationis quae decernit quod sit bonum et malum: quid sit iustum et quid iniustum: quod decens sit et quid indecens: quod pertinet ad legem naturalem: nihil aliud est quam impressio diuini luminis in nobis. Tertia mensura vel regula est ipse finis legis: quia vniuersalis rei quae est propter finem necesse est quod forma determinet finem proportionem ad finem sicut forma ferre talis est qualis conuenit sectioni: ut patet in. ii. Philosophico. Proportio quae ipsa lex suo fini mensuratur quae est utilitas publica sive commune bonum. Quia igitur iusta lex huic triplici mensura concordat: tria Isidorus posuit scilicet quod religioni congruat in quantum scilicet est proportionata legi diuinae. Et quod discipline conueniat in quantum est proportionata legi naturae. Et quod salutari proficiat in quantum est proportionata utilitati humane. His igitur de legibus generaliter praefatis: quia iam in precedentibus libris de sensibilibus et imaginabilibus rebus quaedam sunt introducta exempla. Restat nunc finem ordinem a principio libri primum aliquod de rationabilibus rebus exempla vel similitudines addere. Et quod ratio est legis factiua et ipsam legem ratione commendat: ut patet di. i. c. sicut iudicio. Et institui de iure naturali generis et ciuili. §. q. vero naturalis ratio oportet rationabilia esse quae lege decernuntur. Et idcirco in hoc libro octauo de decretis vel constitutionibus legis tanquam de rationabilibus rebus aliquas ad nostram doctrinam adaptando moralium similitudines inducemus: sumptas scilicet ex varijs libris tam ciuilibus quam canonicis iuris. Sciendum enim est quod totum corpus iuris ciuilibus comprehenditur in .i. libris pandectarum in. iiij. Insti. xij. l. ix. Coll. auctent. in nouellaz logobarbarum et constituti. frederici. Corpus vero iuris canonici habet in decretorum volumine et etiam in decretaliu libro. Ita primo quod dicitur sanctoꝝ patrum: et etiam ex legibus fuit liber decretorum compositus. put in ipso patet et extra. de acu. Qualiter. ij. Postea vero cum multe decretales epistole extra corpus decretorum vagarentur: Magister Bern. papie sis propositus prima compilationem composuit. Sed et tempore praecedente magister Hisebertus suam effecit aliam: et alanus demum magister Bern. composuit in curia Romana mo-

Quoniam operatur. An deficiente operatio deficit amor. Cuius exemplum est quod si def altui pul legiu ad agendum utpote ad decimas quas quis nunquam habuerat exigendas: tanto tpe durat pullegiu quanto tpe durat actio: quod non est verisimile papa vel principē qd priuilegiu concedit velle mutare naturā actiois: vt est de elec. ecclesia. l. de iofficiofo testa. l. si qm. Sicut etiam amor dei: sic dicit Grego. opatur magna si est: si aut opari desinit: tunc amor non est. Recte sicut ignis quā diu est calefactus: quā aut desinit calefacere ignis non est. Datur enim amor dei ad agendum. An dicit. j. Job. iij. Non diligam? verbo neque lingua sed opere et. Amor proprius hominum dicitur pro eius iudicium puerit. Et idem in iura in causa propria vel in re sua non potest quod esse iudex: vt. iij. q. iij. c. j. r. l. ne quis in causa sua iudicet. Dicit tamen quidam quod bene potest quod punire propria iniuria sibi facta: maxime si superior non habet. ar. xlv. di. Et qui emendat. quod neque tenet aliquis remittere. propria iniuria sibi facta nisi velit: De pe. di. v. ca. vi. xxiij. q. iij. si illic. Alij vero dicunt et melius quod nullus deus vlesci. propria iniuria: etiam si superior si habeat. An sup illd. Job. viij. Ego gloria mea non quoro: est quod querat et iudicet dicit Grego. Allatas contumelias patris iudicio referuat: vt nobis pfecto insinuet quā tū nos esse patētes debem: vbi se adhuc vlesci non vult et ipse quod iudicet. Nam sic ibi dicitur: pater de iudicium dedit filio. Si ergo iudex iudicium non vult in facto proprio iudicare: multo minus alius deus huius presumere quātū est de stricto iure: nisi alius presumptio nat se mādatis suis. In quod casu si imoderatum quod precipiat redigat et regulat ad arbitrium homini viri: vt est de iure i. veniēs. r. c. qmāuall. Et licet papa solus sit legibus: vt l. de legibus digna vox. tamen ipse delegat. de pba. c. j. Ad idē addit. ff. de officio presidis. senat. Et de iurisd. o. i. quod iurisdictioni. r. l. ptoz. Hec pbantur: extra de restitutione. spolia. conquerente. Et extra de accus. quatuor et in fine. Sic generaliter prohibetur ne quis in causa sua iudicet: quod vitium est aliquod sue rei iudicet fieri. ff. de iudic. Julianus ait. Unde non debet quis in sua re sententiam ferre: quia non potest seipsum condemnare nec sibi precipere vel absoluerē. ff. de arbit. l. penul. Et differentia deus esse in iudicet et iudicatum: extra de instu. c. si. extra de iure

patrona. per vestras: extra de dilationibus debitum. extra de verbo. sig. forum. Si quis igitur aliquid iniurie patiat non debet propter hoc tumultum facere nec seditionem mouere: sed liceat ei adire iudicem et legum postulare presidium. l. de his qui ad eccle. consu. denunciam. Alioquin si quicquid publice vel priuatum extortum sit cum pena triplici restituat. Unde non est licitum quod aliquis rem aliquam tantum suam occupet: alioquin pena habet. ff. de metus cau. extat. l. vnde vi. l. si quis in tarta. ff. de reli. et sumptibus su. ossa. Fallit hoc forte in negotium ubi quis non habet copiam magistratus: ar. l. de iudeis nullus. ff. de orig. iur. l. ij. h. post originē. Quod intelligas quod ad hoc vt si forte aduersarius meus fugiat: liceat mihi ipsum detinere et etiam manus iniicere: ad hoc vt ipsum ducam coram iudice competente. ff. de his que in frau. credi. ait pretor. l. si debitor. l. de decurionibus. l. general. li. x. Et est ar. quod si clericus delinquat et fugiat quod possit sine metu canonis duci coram episcopo: et quousque si bi redditus fuerit detineri sicut vitur ecclesia gallicana. Sed non diffinito vtrum excommunicatio euitur: quia non inuenio hoc expressum in iure canonico. Et semper quantumcumque delinquat quousque cor rigibilis est priuilegium retinet: extra de senten. excommuni. in audientia r. c. con tingit. ij. Patet ergo quod non licet homini vt sit proprie cause diffinitor vel proprie iniurie vltor vel sue rei occupator. Nam proprius amor fallit: et ab equitate recedere facit. Sed nota quod sicut homo in foro iudiciali non debet esse iudex cause sue: ita nec in foro pñiali debet esse ipse iudex culpe sue: Aplos. j. Cor. iij. Neque me ipsum iudico. sed iudicio sacerdotis debet eam dimittere. Luce. xvij. Ite ostendite vos sacerdotibus et.

Capitulum:

III

Anima dicitur viduata amisso celesti sponso deo sicut dicitur viduata ecclesia carens episcopo vel archiepiscopo. Dicitur enim sine archiepiscopo ecclesia viduata quo ad quedam puta consilij conuocationem: et huiusmodi sectionem: basilicarum dedicationem: clerico

R 2

ens cōfentire: et de foro cōpe. significasti
 Nec obstat q̄ habet. rj. q. j. placuit. et ite/
 rū. rj. q. j. clericus nullus. xvj. q. vij. filijs vl/
 nepotib⁹. Hoc ei intelligit de deposito et in
 corrigibili q̄ n̄ p̄t aliu distigri: et de cle.
 epcō. c. ij. si. r. de se. c. xco. vt fame. xvij. di.
 nec licuit. xxij. q. v. de ligurib⁹. Itā si reli/
 cro habitu imiscat se plijs vel faciat guer/
 raz impune occidit. extra de sen. excōi. cū
 nō ab hoie. i. si. Vel hoc pōt fieri aucto. pō/
 tific. i. pape: vt. ij. q. v. cū deuotissimā. Lat/
 ens aut bene uenit sub iudice ecclesiasti/
 co in multis casib⁹: vt in cā sernoz et rusti/
 coū eccle. lxxix. di. iudicatū. rj. q. ij. ec/
 clesiariū seruos. Itē in causis penitētium
 rj. q. j. aliud. Itē in causis libertoꝝ pupil/
 loꝝ et viduarū et debiliū psonaz. lxxv. vij.
 di. desolat. et p̄cipue q̄tūda tuitionē et de/
 fensionē ne a potentibus opprimant. xxij.
 q. v. administratores. extra de censib⁹. l3.
 xxij. q. ij. si q̄s de potētibus. Idē etiā ē
 in peregrinis mercatorib⁹ et agricultorib⁹
 et mare nauigantib⁹: extra de treu. et pa.
 innouam⁹. xxij. q. ij. si quis romipetas.
 Idē cū agit de feudo eccle. et iuasores
 etiā locoꝝ ecclesiaz vel raptōes seu male/
 factores p̄t uenire clericū sub q̄cūq; ma/
 luerint iudice. Et similr q̄n iudex ecclesia/
 sticus iusticiā reddere negligit vel suspe/
 cius ē vel subditū ledit cognoscit eps. vt
 i. auct. vt disse. iudi. j. R. et h. j. et h. si tū cō/
 tingit: Coll. ix. Idē ē de iure i. ciuitarib⁹
 que iudicibus carēt. Quia ergo ecclesia/
 stica ad sp̄m: secularia uero referuntur ad
 carnē. sicut clericus sub seculari iudice nō
 debet cōueniri: ita quoq; neq; sp̄s debet
 sub lege carnis teneri. de q̄ Ap̄s ait Ro.
 vij. Uideo at aliā legē i. mēbr̄ meis repu/
 gnantē legi mētis mee rē. Ro. vij. Debi/
 tores sumus nō carni: vt fm carnem uina/
 mus. Sed quasi econuerso sub iudice ec/
 clesiastico laicus cōuenit quando sub mo/
 deramine spiritus carnalis appetitus re/
 stringitur. Gal. v. Spiritu ambulare et de/
 sideria carnis nō p̄ficietis. Itēz morifi/
 canda est ne anima pereat: sicut homo in/
 cendium timēs destruit domum vicini ne
 sua ardeat. Est enim licitum B̄ fm leges.
 Nam si defendendi mei causa tuū edificiu
 incendio orto dissipauerim nō teneor
 tibi: et ideo vlpianus repobat labeonē: q̄
 ait in hoc casu: et in eo noie etiā familie in

dicitum dandū: vt. ff. eo. l. iij. §. q̄ ait p̄toꝝ
 Possit tamē dici q̄ labeonis sentētia fuit
 vera: vbi iustus nō fuit metus: qz adhuc
 non puenerat ignis vsq; ad domū vicini
 quam destruxit: tunc enī teneor in simplū
 act. l. aq̄l. Sed si puenerat vel iuste dubi/
 tabam an pueniret: quia forte tempus yē/
 tosum erat: habet locū q̄ vlpianus dixit.
 Itēz enī damnu dare videoꝝ equē peritu/
 ris edibus: vt. ff. q̄ vi aut clam. si alius. §.
 est et alia exceptio. Quāuis aut nō perue/
 nerit: tamē putabā ignē uenuruz adhuc
 cesset actio: sic intelligit. ff. ad. l. aq̄l. si q̄s
 fumo. §. q̄s dicit. sic etiā paritur ei q̄ cau/
 sa mercū suarum seruandarū alienas p̄ij/
 cit in mare: vt. ff. de p̄sep. vrbis q̄ seruā/
 darū. R. j. Multo ergo magis debet ho/
 mo spiritualiter plus curare de anima q̄
 de carne. Est enim anima quasi domus dei
 propria: caro autē quasi aliena. Unde do/
 minus ait Mat. r. Nolite timere eos q̄t
 occidunt corpus: sup animā autem nō ha/
 bent iam amplius qd̄ faciant. ergo dom⁹
 carnis seu p̄cupiscentia mortificādo p̄ pe/
 nitētiā destruat: ne s. libidinis incēdio do/
 mus mētis absorbeat Ro. vij. Si spiritus
 facta carnis mortificauit uiuētis. Et B̄
 p̄cipue ē necessariū cū q̄s p̄stare scierit tē/
 tationis ventū: et vbi se fragillē sentēs me/
 tuit ruine piculū. Sūt etiā carnis dele/
 ctationes uelut aliene merces in mare p̄ij/
 ciende. i. i. amaritudinē penitētiē cōuertē/
 de vt mentis interne virtutes quasi p̄prie
 merces saluent: Mat. ix. Si pes tuus scā/
 dalizat te abscide eum et p̄ice abs te. Et
 idē etiā: si ocul⁹ tu⁹ scandalizat te erue euz
 et p̄ice abs te rē. Exo. xv. Equū et ascēso/
 rem eius p̄iecit in mare. Equus enī ē cor/
 pus. Ascēsoꝝ eius delectatiōis appetit⁹:
 qui ei dominaf qui p̄iociendus est in ma/
 re penitētiē. Ostendunt etiā nobis p̄sa/
 tarum legum exempla: q̄ magis homo de
 p̄pria salute q̄ aliena debet curare. Itē
 cum a carne se pmittit sp̄m superare: est
 uelut quedam collusio damnabilis et inu/
 qua. Tūc enim spiritus assimilatur ei qui
 colludit in causa status: puta cū dominus
 accepta pecunia uel alias malitiose pmittit
 se a seruo in status iudicio superari: que
 collusio detegenda est et dantur p̄mia dete/
 genti: et ad iudicatur ei seruus. Unde ille
 qui colludit in causa status perdit ius in

Liber octauus

personam illius de cuius statu agebatur et applicatur illi qui collisionem dederit. ff. de collisionibus. l. i. §. eo. l. si. Similiter cum caro et spiritus sibi inuicem quasi litigantes aduersentur: et cum spiritus habeat ius dominij super corpus: si propter delectationem acceptam a carne permittat se in tentationis causa seu lite superari per consensum est quasi collisionis peccatum. Quod tamen si per penitentiam vel confessionem detegatur: caro in seruitutem redigitur ipsius penitentis. Et tunc tollitur dominium carnis a spiritu puaricante: et subditur eidem spiritui penitenti: ex cuius persona dicebat Aplos. i. Cor. ix. Castigo corpus meum et in seruitutem redigo. **Ca. VIII**

Causa malus non imputatur alicui: nisi ubi culpa interuenit sicut medico non imputatur si potionem daret infirmis aliquo casu fortuito moriat: ita quod medicus non deprehendatur in culpa ante factum vel in facto vel post factum: extra de clerici. c. gro. ad aures. ante factum deprehenditur in culpa quando non est peritus in arte. vel quando intro mittit se de misterio gacelino: puta est religiosus qui intronit se de cyurgia quod officium non pertinet ad ipsum. extra de homici. tuanos. In facto autem tunc deprehenditur in culpa quando non dedit potionem iuxta traditionem artis: imo iniebat prudentie sue iura: extra de consti. c. ne innitatis. Et post factum deprehenditur quando circa custodia infirmi apponit diligentiam quam debet. nec excusatur si custodem minus diligentem dimisit ubi videbat periculum imminere. ar. extra de offi. archid. ca. q. Caueat ergo quod plures curas simul et semel suscipiat: quod si firmo et inuicem diligenter exigit: pluribus intentis minor est ad stigmata sensus. Hec triplex culpa colligitur ex illa de re. ad aures et ff. ad l. aquil. q. actio. §. si. et. l. se. **Ca. IX**

Circuitus et dispendia vitanda sunt cuius exemplum habetur a consuetudine curie romane. Nam licet per postulationem acquiritur postulato quod redditur habilis ad hoc ut eligatur postulatione admissa: ut extra de elec. innotuit. in si. hunc tamen ordinem et si a iure procedat non seruat roma. cu

ria. Nam si ab ea aliquis postulet: postulatione admissa non sequitur electio. sed approbatio postulationis et postulati per electionem et confirmationem habetur. et simile extra de elec. cum inter canonicos. et hoc ideo facit ut euentus circumdatus. quod certe vitandi sunt: ut ff. de condi. inde. l. dominus. et ut vitentur dispendia ecclesiarum: ut extra de elec. c. vlti. **Capitulum: X**

Cogitatio interior peccati sine consensu operis non tollit gratiam nec euacuat merita peccati nisi sit cum delectatione morosa: quia tunc est interdum mortalis culpa. Exemplum huius est: quia voluntas testatoris imperfecta non tollit solenne testamentum procedens: sed cum de cennio tollit: l. de testam. l. sancimus. Sicut ergo morositas temporis auerterat imperfectam voluntatem testatoris. Sic etiam morositas delectationis augetur culpam interioris cogitationis: nisi peruerse cogitationes sicut dicitur Sap. i. separant a deo. si quando sunt morose: et id sicut dicit Iudas. Cum te titillat cogitatio: cum tibi aliquid suggerit illicitum non ibi teneas animum: calca serpentis caput: calca prauae cogitationis initium. est periculum in mora. Aduertendum tamen hoc est quod propter loquendum delectatio cogitationis dicitur morosa: non ex mora temporis sed ex eo quod ratio deliberas circa eam immoratur: nec tamen eam repellit: tenens et fouens libenter ea quae statim ut attigerunt animum respui debuerunt. ut dicit Augustinus. vij. de tri. **Et nota quod cogitatio ipsa sine se non est peccatum mortale: imo mortale quous est veniale tantum: puta cum aliquis cogitat inutiliter. Quandoque autem sine peccato omnino: puta cum aliquis cogitat vtiliter de fornicatione scilicet ut de ea prediceat vel disputet. Sed si aliquis circa cogitationem fornicationis immoratur ut delectetur de ipso actu cogitato: tunc est peccatum grave: immo etiam consensus in tale delectationem etiam absque consensu exterioris operis dicitur esse mortalis. **Ca. XI****

Confessionem debet precedere diligens conscientie perscrutatio et examinatio. Nam si iura antequam quis consecret vel ordi

Cogitatio interior peccati sine consensu operis non tollit gratiam nec euacuat merita peccati nisi sit cum delectatione morosa: quia tunc est interdum mortalis culpa. Exemplum huius est: quia voluntas testatoris imperfecta non tollit solenne testamentum procedens: sed cum de cennio tollit: l. de testam. l. sancimus. Sicut ergo morositas temporis auerterat imperfectam voluntatem testatoris. Sic etiam morositas delectationis augetur culpam interioris cogitationis: nisi peruerse cogitationes sicut dicitur Sap. i. separant a deo. si quando sunt morose: et id sicut dicit Iudas. Cum te titillat cogitatio: cum tibi aliquid suggerit illicitum non ibi teneas animum: calca serpentis caput: calca prauae cogitationis initium. est periculum in mora. Aduertendum tamen hoc est quod propter loquendum delectatio cogitationis dicitur morosa: non ex mora temporis sed ex eo quod ratio deliberas circa eam immoratur: nec tamen eam repellit: tenens et fouens libenter ea quae statim ut attigerunt animum respui debuerunt. ut dicit Augustinus. vij. de tri. **Et nota quod cogitatio ipsa sine se non est peccatum mortale: imo mortale quous est veniale tantum: puta cum aliquis cogitat inutiliter. Quandoque autem sine peccato omnino: puta cum aliquis cogitat vtiliter de fornicatione scilicet ut de ea prediceat vel disputet. Sed si aliquis circa cogitationem fornicationis immoratur ut delectetur de ipso actu cogitato: tunc est peccatum grave: immo etiam consensus in tale delectationem etiam absque consensu exterioris operis dicitur esse mortalis. **Ca. XI****

Confessionem debet precedere diligens conscientie perscrutatio et examinatio. Nam si iura antequam quis consecret vel ordi

ne: dicitur precedere per triduum scrutinium exami-
nationis. s. ut incipitur in feria quarta precede-
re sabbatum ordinum: et debet per triduum
diligenter inquiri de genere: de patria: de
etate: de institutione. i. d. titulo ad quem ordi-
natur de loco in quo conversatus est. de sci-
entia. de fide. et de alijs huiusmodi. et sic ex-
aminati per triduum continuum sabbato
qui probati sunt episcopo presentantur. xxiiij.
di. quando. Similiter antequam penitentem se sa-
cerdoti in confessione representet: ut benefi-
cium abolitionis et sacramentalis gratie
consecrationem recipiat: debet semetipsum
primo diligenter persequari et conscientiam
suam per triduum. i. diutius examinare.
Vel per triduum. i. de triplici tempore. s. de
iuventute: virili etate et senectute. vel per
triduum. i. tripliciter. s. de commissis in de-
um: in proximum et in seipsum. vel per triduum
quia debet esse consideratio penitentium seu
confitentium circa personas: circa peccata et
circa circumstantias peccatorum. Debet quo-
que fieri examinatio penitentis de tota vita
sua quando vult generaliter confiteri: de-
bet fieri examinatio non solum de actibus
peccatorum: sed etiam de circumstantiis. s.
de conditione persone: de loco: de facto: de
causa: de modo: de tempore: de auxilijs quibus
operatus est. sicut in hoc versu con-
tinetur. Quis quid ubi quibus auxilijs:
cur quomodo quando. Sicut clericus ut di-
ctum est examinatur non solum de persona
et vita: sed etiam de alijs circumstantiis.

Capitulum XII

Conscientie gra-
uamen non est sustinendum. Sed
penitentiam protinus remouendum.
Nam sicut iura non est tolerandum grauen
ecclesie. vbi consuetudines inducte in graua-
men ecclesiarum non debent obseruari sed re-
uocari: et de consuetudine. c. j. Sicut ergo re-
uocandum quod infert grauen ecclesie: ita
etiam est remouendum et purgandum quod in-
fert grauen conscientie. s. peccatum ex eo
quod ad id retinetur: peccator semper ruit
de malo in peius. Hergo. Peccatum quod per
penitentiam non diluit: mor suo pondere ad
aliud trahit. et ad idem de pe. di. liij. c. j. ij.
liij. et liij. et se. pro quibus horat Apls Heb. xij.
di. Deponetis omne pondus et circumstantias nos petim
et maxie ante peccatum consuetudo est que conscientiam

grauat: Ps. liij. Filij hominum vscq; q; gra-
ui corde. s. peccati consuetudine que cor idu-
rat et aggrauat. Capitulum XIII

Corripiendi sunt
spirituales viri non per carnales: sed per
spirituales sicut clerici non sunt corri-
pendi vel verberandi per laicos: sed per cle-
ricos. vbi si plures peccet subditos sine
monachos sine alios non per clericos sed per
laicos vterque esset excommunicatus et qui per-
cipet et qui verberaret: ut est de sen. exc. vnt
uerstratis. nisi forte sint incorrigibiles que
non possunt comode per clericos compen-
di. tunc et per laicos possunt: dum tamen non per
se extendat violentia laico: que requirat re-
bellio clericorum: ut est de sen. exc. vt fame.
S. laici. Item correctio prelati debet esse mo-
derata. nam si esset nimis atrox vel violenta
in clericum ita ut mors sequeretur: non transe-
nda esset sine punitione. Vbi si subditum suum
non habito respectu ad ordinem sibi datum:
episcopus cedi crudeliter iusserit: et in continenti
mortuum fuerit homicida iudicatur. ar. li. di.
si qua femina. Si autem per viij. menses vel am-
plius vel minus ad arbitrium iudicis redi-
gendum vixerit et postea moriatur: quis presu-
matur ex alia infirmitate: tamen suspensus
est deus ad tempus vel versus ad duos menses: vel
secundum quod videbit inspecta persona: ut extra
de clerico percusso. preterea. et si se non emen-
dauerit postea deponatur: vt. e. t. c. j.

Capitulum XIII

Corpora sancto-
rum post resurrectionem erunt et pre-
miabuntur in celo sicut et spiritus eorum et si
multa corpora damnata sunt in inferno. Tenet enim
in hoste spiritus quasi vice viri: caro autem quasi vice
vros. et sicut iura vros sequitur foris mariti: ut
ff. de iuri. o. iu. l. pen. l. de incol. l. vlti. ff.
ad municip. ea que a. l. de iur. s. vlti. et l. fi-
lij. s. j. Similiter etiam caro sequitur foris spiritus: quia
vbi premitur vel punitur spiritus etiam caro. Vnde
xx. Timete eum qui habet potestatem animam et corpus mit-
tere in gehennam. Longruum ei est ut sic homo corpus
simul cum anima peccat vel meretur: ita tandem si
mul cum anima puniatur vel premitur. et ideo potest dice-
re anima beata de corpore. Solo pro vbi ego sum
illuc sit et miser me. Ita sicut corpus homo con-
iungitur anime ad misterium laboris: ita in celo ei
copulabitur ad consortium mercedis.

tunt: quia ipsa crimina enormia suggerit ut heresim et simoniam et homicidium: Job. viij. Ille homicida erat ab initio etc. Ipse quoque vires nostras tam spirituales quam corporales in firmat et confringit. ipse obscuritate nobis dubiletur et ignoſtantie ingerit. ipse sua maligna primum et immutabilis existit: et in super nos ad periculum eterne mortis pertrahit. Capitaliter enim nos persequitur: et pestifero nos statu venenose suggestionis inficere conatur. Grauitas etiam nobis scandalosa suscitatur et inducit: et dum affectum spiritus a ratione recta subtrahit: et voluptati carnis per consensum committit quasi bigamum et irregulariter efficit: ex quo etiam adulterina. plures carnalis operis procreant. Et quibus omnibus patent apparet quod diabolo renunciantum est et omnibus eius pompis Aplos. i. Cor. i. Nolite vos socios esse demoniorum. Et Epb. iij. Nolite locum dare diabolo. **Capitulum XVIII**

Discordie vel odij igne incendentis excluduntur a consortio sanctorum si cur incendiarij ecclesiarum excluduntur per excommunicationem a consortio fidelium. Nam incendiarij ecclesiarum qui. scilicet. ecclesiam vel locum religiosum vel cimiterium vel ea que sunt infra spacium privilegiantur: ut legitur. xvij. q. iij. sicut antiquitus. incenduntur vel effregerunt sunt excommunicati ipso iure. Ita quod ex quo denunciati sunt in ecclesia: non possunt absolui nisi per papam: ut extra de sententia. exco. tua nos. r. c. co. q. i. Excipit tamen mortis periculum imminens: de sen. ex. c. q. de his. c. q. i. r. c. si dubium. Alij autem incendiarij. scilicet. aliorum locorum non sunt excommunicati sed excommunicandi. Et excommunicati non absoluntur nisi si dano restituto et iuramento prestito: quod igne ulterius non apponatur: ut. xxij. q. vlti. p. s. ma. Et heredes cogunt satisfacere damnosum passis. Consuetudo tamen approbata: ut dicitur Doctorum. reddit tales incendiarios excommunicatos ipso iure quantum denunciati non sint: siue in ecclesiis siue in villis incendium commiserint dolo malo. Consuetudo autem consuetudo est cum sit optima legum interpretatio: ubi autem consuetudo non apparet sentiendum est consuetudo. scilicet. q. incendiarij aliorum locorum que ecclesiarum non sunt excommunicati: sed excommunicandi. Si ergo per excommunicationem excluduntur a consortio fidelium que incendunt ecclesiam

vel templum materiale: multo magis excluduntur a beatorum consortio que incendunt igne discordie vel odij templum spirituale. scilicet. a sanctis. Ps. lxxvij. Incenderunt igni sanctuarium tuum. **Capitulum XIX**

Debia in quibus vertitur periculum anime debent trahi ad partem et presumptionem tutorem: extra de sponsalibus. i. iuuenis. Ideo in dubio semper iura presumuntur quibus excommunicatus: extra de sen. exco. cum desideres. Item in dubio presumitur quis fornicator. xxx. q. v. aliter. r. c. nostrates. Item in dubio presumitur quis paganus siue non baptizatus. de consensu. di. iij. puulos. r. c. si nulla. r. extra de bapt. c. j. Item in dubio presumuntur quis non ordinatus. lxxvij. di. per biteri. Item in dubio presumitur ecclesia non consecrata. de consensu. di. j. solenitates. r. c. ecclesia. **Nota** adu. est h. q. iuriste distinguunt multiplicitate presumptionem. Est enim quedam presumptio iudicis et communitatis hominis: ut quando episcopus citavit clericum suum et non redit ad ecclesiam: presumitur iudex quod habeat ecclesiam per derelictam. ar. a. friso sententia. vij. q. j. presentis. Sed hec presumptio bene admittit probationem contrariam. Et de hac etiam legitur. ij. q. v. omnibus nobis circa fines. Alia presumptio est fame: ut quando quis infamatus est: nec appareret alia indicia: et hec admittit probationem in contrarium. aliquid per inquisitionem aliquid per purgationem. Alia vero est nature: ut si pater exhereditauit filium presumitur quod iustitiam quia non permittit natura presumere quod filius patrem offendat. l. de in offi. testamento. omni modo. et auctent. non liceat pater. quod nullus affectus vincit paternum vel maternum. l. de cura. firri. l. vlti. Ex hac etiam presumptio. contingit quod non presumitur frater contra fratrem falsum testimonium dicere maxime in crimine heresis vel in aliquo graui. Naturale enim fedus non permittit quod falsi criminis suspicari: extra de coha. cle. et null. c. j. r. c. vlti. Alia vero presumptio est iuris: ut cum ius presumitur aliquid: sed non statuit ius super presumptio: ut si vir diu fuit cum uxore sua in lecto: presumitur ius quod ea cognouit: si ipse hoc dicitur quibus vxor negat: extra de de sposa. ipu. p. tinea. r. c. duo p. neri. xxxij. q. j. si quis accepit. Tamen bene admittit probationem in contrarium. xxxvij. q. j. nec aliquid. Sed nota dum quod aliquando lex fingit bonum quod casum non malum presumitur. Nam in libere mulieris

tra pbeatur. vt. *L. ad. l. cor. de sic. l. j. r. de iniurijs. l. si nō cōiucij. l. j. de delinquēs dicat qz ludens fecerit. Nam ludus notus in culpa ē. ff. ad. l. aquil. nā ludus. Et iō non debet remanere ipunitus. ff. de furtis. in furti actione. §. vlti. q̄s enī ludos appella- bit ex q̄bus crimia oriūt: vt in p̄ma p̄sti. ff. veteris. §. illud notat. Ideo p̄sumit de fa- zili p̄tra vsurarios q̄ cōsueuerūt exercere vsuras.*

Capitulum: XX

Elemosynaruz dispensator si habet in domo vlt familia vel collegio suo indigētem nō debet eū negligere: qz p̄pinquus ē vel collega cui? exemplū ē in ecclesiasticis electionibus. Mō enī phibet aliquis el- gere p̄ sanguinē dūmō sit idone? r. s̄itr si idone? in ecclia i q̄ faciēda ē electio iuenif de ea ē eligend?: vt. r. r. iij. di. i. nomie dñi. l. j. di. nullus inuitis. Sed in B ē differētia: qz in electiōibus est in fauorē cuiuslibet p̄gregatiōis idultū vt de se eligat si tibi idone? iuenif. l. j. di. nec emerit. r. c. null? p̄dōt p̄gregatio huic iuri fauorabili renūciare r. aliu eligere vlt postulare rota vlt ma- loz pars p̄gregatiōis ip̄? q̄uis i ea aliq̄s dignus existat: vt extra de elect. cū vinto- nensis. c. cū inter canonicos. s̄z in elemo- synis dandis dicit Bpls. j. Timoth. v. qz si quis suorum r. maxime domesticorū curaz nō habet: fidem negauit r. est infidelis dete- rior. Unde magis cōiunctus ē alij necessa- rio p̄ferendus ceteris paribus: puta si ali- us nō occurrat magis indigens vel eque indigens r. melior vel reipublice vtilior: i quibus casibus p̄ferendus est cōiuncto:

Capitulum: XXI

Erroz utilis to- lerat. Cuius exemplū est: qz cū seruus nō possit esse iudex: quia nec arbitet quod min? ē. ff. de arbi. p̄di? §. si. Tamē si credat liber r. sententiā fe- rat: tenet sententiā p̄pter utilitatē eoꝝ qui apud eū egerūt. ff. de offi. p̄toris. barba- rius. tamen in v̄tate iudex non est: ar. ff. decuri. l. herennius. Ad idē in sti. de test. §. sed neqz. *L. de testa. l. j. L. de lat. li. toll. l. j. s̄z qd si dñi. r. s̄z et si q̄s dōi libero. Sic dicitur? de excoicatio. ar. extra de p̄cu. c. si. et extra de exce. exceptionez. extra de*

senten. r. re iudi. ad pbanduz. ¶ Itē si q̄s gerat se p̄ legato cū nō sit: certe valebunt ei? sententiē si homies ip̄m tanq̄ ad lega- tum bona fide recursum habuerint. ar. ff. ad macedonianū. l. iij. ¶ Itē error intētiōis q̄ ē sine dolo aliq̄n excusat licet nō ex toto: qd̄ patet p̄ exemplū in rapina. Mā raptor nō d̄r q̄ violēt rē alicui rapit nisi dol? malus interueniat: qz si q̄s rem p̄p̄riā alicui vio- lenter auferat: credēs sibi interesse tūc ces- sat actio raptoris. licz talis mulctet p̄ con- stitutionē. si q̄s in tantā. In sti. de vi bono rū rapē. §. s̄z ne dū talia r. p̄cedēt. ¶ Item si publican? pec? meū abduerit dū putat me aduersus legē vectigalis aliqd̄ comisit se: r. sic mortaf non tenet q̄uis errauerit. Secus si ideo includit ne pascat r. fame pe- rierit: qz tūc tenet. ff. de ius. r. iure. l. iij. §. si publicanus. ¶ Itē error peccantiū assimila- tur errozi emētū r. vendentiū inter quos cōtingūt plerūqz sex errozes impediētes contractū emptiōis r. veditiōis. Primus est in p̄cio vt si puto vendere decē tu putas emere quinqz: secus econtra. ff. locati. l. si locem. Itē error est in hypocritis q̄ opera penitētiē vel iusticiē q̄ sūt magni valoris. vendūt vlt p̄cio humane laudis. Hoc enī est: qz hypocrita p̄miū humane laudis ma- ioris valoris extimat q̄ sit. ¶ Secūsdus erroz ē i p̄tractu: vt qz puto vendere tu pu- tas tibi donari. ff. de rebus cre. si ego. Si- milis error est in malis p̄latis ecclie. q̄ bo- na ecclesiastica p̄ libito suo tractāt tanq̄ libere sibi donata. i. tanq̄ essent veri dñi cū tñ sint nō dñi sed dispensatores r. mini- stri. ¶ Et ideo in fine iueniēt ea caro p̄cio: si bi vendita: grauē. s. penā p̄ eis exoluētēs

¶ Tertius error ē in corpe. i. i ipsa re: vt qz puto vēdere sempsonianū: tu putas emere cornelianū: vt. ff. c. i. veditiōib?. s̄z qd si vēdo tibi petrū cocū cū sit pellipari? r. si is q̄ cocus ē martin? vocat: si habui nota noīa seruoꝝ tūc is debet qui nominatus est. sed si non habui nota: is videtur vēditus cuius artificium est adiectum. ff. de reb? du. qui habebat. Talis error est inter diabo- lum et luriosum. cui diabol? offert op? carnis: r. ille accipit credēs emere. i. p̄cipe re solum delectationē. r. diabolus intēdit ei tradere magis amaritudinem: quia vo- luptas tristes habet exitus: vt dicit Boe- tius. Prouerbi. v. Nonissima illius amā

de senten. excoīca. cum p. causa. Ad ad-
dit q̄ debeant idonee cauere rē. intelligi-
tur sub certa pena r̄ ipotbecavel datis sus-
ficientibus fideiussoib⁹. ar. extra de p̄sū.
litteras. Et b̄ notat fatis mēs x̄boz̄ ido-
neē sicut res erigit. **Caplm: XXIII**

Falsitas cōmit-
titur i spūalib⁹ sicut r̄ in tpalib⁹
r̄ corp'alib⁹. Itā falsitas in tpali-
bus cōmittit q̄nq; i scripto siue scribat q̄s
falsuz siue deleat verū: vt res. i. rei veritas
nō appareat siue sit testamētū siue instru-
mentū publicū vel p̄natū: siue sint tabule
lignee siue ceree vel rationes: vt. ff. de cri-
mine falsi. l. i. q̄ in rōnibus. r. l. paulus. s.
paulus. **S**ecūdo cōmittit falsitas i dicto:
vt testis falsidicus r̄ iudex sciens iniq̄ con-
tra cōstitutiōes iudicās: r̄ q̄ testē v̄ iud-
cem corūpit r̄ recipiens pecuniā ne veri-
tate dicat: vel vt testē instruat locutionem
p̄natā edocēdo: vel q̄ falsis legib⁹ vtitur
allegando: r̄ sic cōpilatio antiq̄ non videt̄
alleganda. Et hec p̄obant. ff. de crimine
falsi. l. i. s. Item q̄ obinstruendā. r. l. sed si
aliq̄s. s. q̄ iudicē. r. s. sed r̄ si iudex. r. l. col
r. l. vlti. r. l. de veteri iure enu. l. ij. s. hoc
autē. r. s. cā de penā. Et si q̄s mentis p̄sidi
vel principi r̄ p̄ obreptionē aliq̄d obtinue-
rit nō tenet: vt. ff. e. si q̄s opprēsserit: vnde
et mēdax imperator debet carere impetra-
tis: extra de impe. sup. litteris. l. si contra-
tus. v̄ vtil. publ. r̄ si de legibus. r̄ de diu.
appo. l. ij. Ideo puniendi sūt iudices q̄ ve-
lāt p̄cū argui falsitate. l. si ius v̄ vtil.
pub. l. puniri. Falsidicus autē testis tribus
p̄sonis est obnox. **P**rimo deo: iō impo-
nit ei penitētia septē annoz̄. vj. q. j. quicū
q; Secūdo iudici: iō infamis fit. xij. q. j.
si q̄s conuictus r̄ verberibus castigat. v.
q. v. illi q̄. v̄ extra ordinarie puni: vt. l.
de testib⁹ nullū. Tertio p̄ximo: r̄ ideo iu-
rta modū lesiōis. iij. q. ix. **A**liblomin⁹. xj.
q. ij. qui q̄s. **A**n falsidicus testis peccat s̄
deū: assumēs eū in testē falsi. **S**z s̄ iudices
peccat faciēs eū dēnare innocētē r̄ absol-
uē reū. **S**z s̄ primū peccat faciēs eū iuste
dānari. **I**tem dicto cōmittit falsū aduoca-
tus v̄ p̄curator: q̄ aduersario secreta cau-
se appuit v̄ instrumēta p̄didit. ff. e. is q̄ de
posita. ff. de penis. si quis aliq̄d. s. si quis
instrumētū. r. s. instrumēta. Aliq̄n etiā cō-

demnat ad interesse. xij. q. ij. si q̄s de cleri-
cis **A**las tenet iniuriar. ff. de positi. l. i. s.
si quis tabul. ff. ad. l. aquil. si q̄s testamē-
tū. et. s. r̄ si q̄s tabulas. Et etiā talis p̄di-
tor dicit p̄r. xij. di. clericus. r̄ sic falsū cō-
mittit q̄ secretū apit. eē de offi. delega. cū
olim magis. **T**ertio falsitas cōmittit i fa-
cto: vt in moneta r̄ mētura. ff. e. quicunq;
et. l. lege. r. l. penul. s. j. extra de cōtrabē.
nup. c. j. Et ponit exēplū de his q̄ numos
partiz raserūt vel finxerūt. In q̄ casu libe-
ri bestijs subiiciuntur: serui vltimo dānan-
tur supplicio. **S**z etiā de diminutione ha-
bes extra de iurciurā. c. quāto. **I**tem po-
nitur exēplū de eo q̄ auro aliq̄d vitij ad-
diderit vel argēteos numos adulterinos
finxerit: vel cor̄ tale quid nō p̄hibuerit:
vel numos stāneos seu plūbeos emerit v̄
vendiderit dolo malo. **Q**ui tñ falsam mo-
netā p̄cusserit si in totuz̄ formare noluerit
suffragio iuste penitētiē absoluetur. **P**ro
mētura autē falsa duplex pena imponit̄: et
insup relegat. ff. eo. qui falsā. l. vlti. **I**tem
facto cōmittit falsū in partu supposito in
quo p̄iuata est actio. Itā de eo soli accu-
sant parētes. vel hi ad quos ea res p̄tinet
non quilibet ex populo vt publicā accusa-
tionē intendāt: vt. ff. eo q̄ falsū. s. j. r. in. l.
corneli. s. j. r̄ in notoz̄ sigilloz̄ corruptio-
ne: eē de fide instru. iter dilectos. **Q**uarto
cōmittit in vsu: vt si quis v̄tis falsis lit-
teris vel in instrumētis: r̄ h̄mōi ab alio cō-
fectis vel impetratis. **I**tem si q̄s se p̄ mi-
lite gesserit cū nō esset: v̄ illicitis insigniis
vsus ē: vel falso dupplemate. i. inter dicto
certi loci itinere breuioz̄ via cōmeauerit
et talis est p̄ admitti qualitate grauissime
punendus. ff. e. eos qui. s. vltimo. Et idē
est in non ordinato q̄ gerit officiū ordina-
ti: extra de clericis nō ordinatis r̄ m̄stris.
c. j. r. ij. **I**dē ē in eo qui sub p̄tertu cleri-
cum hoc munus nō impleat: ab his se mu-
neribus subtrahere conat. l. de sacro. r̄
q̄ sub p̄tertu: extra de vita r̄ hone. cleri. c.
finali. **I**tem in eo q̄ cū nō sit clericus tan-
q̄ clericus nitit̄ beneficiū ecclesiasticū ob-
tinere: extra de trāsta. ex l̄ris: extra de re
scrip. cū a deo. **S**pūalr̄ autē hec q̄druplez
falsitas referri p̄t ad q̄ttroz̄ genera p̄ctōz̄
rum: qz falsitas scripture p̄tinet ad hereti-
cos q̄ sacras scripturas q̄ sūt velut instru-
mēta vel testamēta dei. **E**nde r̄ vetus r̄

est. hoc quantum ad fidem humanitatis christi: sed de confessione diuinitatis: subdit in eo dem: Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius dei: deus in ipso manet: et ipse in deo.

Secundo probatur ex affectu: extra de presumptione. afferte. ij. q. vi. ad romanam ecclesiam. **L.** de inofficiosa. te. si. ma. Sic etiam probatur quod quis esse filius dei ex affectu charitatis: et charitas sola distinguit iter filios dei et filios perditionis secundum Augustinum. Et intelligit de affectu dilectionis: non enim dei sed etiam primus. ij. Job. iij. Omnis qui non est iustus non est ex deo: et qui non diligit fratrem suum. **T**ertio probatur ex cohabitatione. **I**ta dato quod aliquis neget se filium sacerdotis: si tamen constat quod mater eius cum sacerdote morabatur tempore conceptionis eius: filius presumitur: extra qui si. sint. le. causam. **E**ccontra autem si potest probare negans quod mater sua maritum habebat legitimum cum quo morabatur tempore conceptionis: probatur se legitimum. **Q**uis enim mater eius de facili sciri possit. **L.** de in. ius. vo. q. 2. **I**mpossibile est tamen probare patrem in his casibus per testes idoneos. **I**ohannes dicit lex quod hec ratio est impossibilis. scilicet si probaueris te esse filium talis. **L.** de proditione. et demonstra. lucius. **P**aterna et filiativa legitima de facili non probatur: licet certa indicia admittantur si per testes legitimos comprobentur. **I**n his enim in quibus certa probatio haberi non potest: ut in furtis et similibus: in dicitur probabilia et presumptiones violente sufficiunt. **L.** de rei vendi. indicia. **L.** de questionibus. milites. **L.** de re mili. non omnes. **S.** a barbari. **C**onsidera etiam quodam indicio ostendit an homo sit filius dei an non. **I**ta velut mater parturientes penitentem in esse gratie penitentia est: tunc moraliter cum legitimo viro: cuius fit propter christum. **E**t hec est in vere penitentibus: sed tunc quasi cum alio viro moraliter et adulteratur: quoniam ficta intentione operatur. **E**t talis est penitentia hypocritarum. **U**nde colligitur quod vere penitentes sunt legitimi filii dei. sed hypocrite et falsi penitentes sunt filii spurii et non dei sed diaboli. quibus competit illud Job. viij. **E**os ex patre diabolo estis etc.

Capitulum: XXVII

Hypocrita perdit meritum boni operis quod facit. **C**uius exemplum est: quia si quid fiat in fraude legis non valet quod sequitur: ex eo videlicet ob id. **L.** de. legibus non

dubium. **V**erbi gratia: potest hoc ostendi quattuor exemplis: scilicet quod quattuor modis fit fraus legis. **P**rimo de contractu ad actum ut cum contrahitur quod donare non potest: ut est de do. in. vi. et vx. c. vl. vendidit precium non exactum. **I**ohannes si valet contractus: ut. ff. de dona. inter virum et uxorem. si sponsus. **S.** circa. **S**ecundo de persona ad personam: ut si coniunx interponat aliam personam cui donet: ut coniugi suo de tur. ff. de dona inter vi. et vx. l. ij. **S.** si tamen. **T**ertio de re ad rem: ut cum filio familias cui non potest tradi pecunia mutua sine metu macedoniarum patre infesto et ratum non habente: ut. **L.** ad macedoniam. l. j. et vlti. traditur species certo pretio ut ipsam vendat et pretium recipiat: ut. ff. ad macedoniam. item si filius. **S.** mutui. **Q**uarto de contractu ad eundem contractum: sed altera modo: ut cum trado tibi mutuam vis dare mulierem per fideiussores ego sciens eam tutam velleiano: volo quod ipsa substituat se principaliter: et tu fideiubeas pro ipsa: ut. ff. ad velleianum. quis. **S.** si cum esse. **S**icut ergo fraus legis euacuat id quod sequitur ex facto ita fraus et fictio hypocrisis euacuat meritum consequens ex opere bono. **U**nde de Mat. vj. de hypocritis: Amen dico vobis receperunt mercedem suam. **I**deo dicitur: receperunt. quia nullam recipiunt sed mercedem in futuro sed potius supplicium.

Capitulum: XXVIII

Requeratio contra confessionis quattuor bona facit anime. **E**t hoc patet per exemplum in consuetudine. **E**st enim consuetudo ius quoddam moribus institutum quod pro lege accipitur cum deficit lex: di. j. consuetudo. di. vij. frustra. **E**t dicitur moribus institutum: id est assiduis vel frequenter actibus hominum secundum iuristas. **E**t ideo actus confessionis assiduitas et frequeratio has virtutes habet respectu mentis: quod assiduo consuetudo habet respectu legis. nam prius consuetudo habet virtutem legem imitandi. **I**mitatur enim legem: id est supplet ubi lex deficit: extra de consuetudine. cum olim. extra de sepul. de vxore in fi. et c. certificari istum. de iure. naturali. **S.** ex non septo. **S**ic autem consuetudo supplet defectum legis: ita quoque frequeratio confessionis supplet defectum contritionis. **I**taque cum in peccato duo sunt. scilicet culpa qua offendit deum: et pena que pro culpa debetur. **I**n contritione que

Liber octauus

dem deus remittit culpā: et pena eterna in temporalē mutat: s; nihilominus manet adhuc ligatus ad penā tpealem. An si decederet sine cōfessione nō cōtempta tñ sed p̄uentia lret ad purgatoriū: q̄s sicut dicit Aug⁹. est maxima pena. Quā ergo cōfiteri sacerdos absoluit te ab hac pena vi clauis cui subijeris in cōfessione. Et qñ semel confiteri aliq̄s dimittit aliqd de pena huiusmodi. s; qñ iter cōfiteri et possit toties cōfiteri q̄ tota dimittit: et ita sicut dictū est supplet frequentatio cōfessionis defectū contritiōis. **S**ecūdo habet consuetudo virtutē dubiū ius interpretādi: extra de cōfue. cū dilect⁹. §. j. ad fi. ff. de cōfue. l. si de interpretatiōe. S; dū hō frequēt discretō sacerdoti cōfiteri: frequēt de suis facti et diu hijs casibus p̄ eius sapiētā et p̄siliū declaraf: et sic p̄ frequentā cōfessionis claritates de dubijs recipit. **T**ertio h; virtutē ius tollendi et abrogandi. Hā cōsuetudo si sit rōnabilis tollit ius in loco in q̄ viget. ff. de legibus et se. con. l. de q̄b⁹. S; r̄fessionis frequentatio ius diaboli ab hoīe tollit. Habet ei ius diaboli et hoīe ex ei⁹ inductu peccāte sic hō i suo peccore. Et toties h ius renouat q̄tiēs pctm̄ p̄perat. s; h ius diaboli p̄ cōfessionē abrogat. et diaboli cyrographū. l. pctm̄ castat. An q̄ frequēt peccamus cōfessionē intrare frequenter indigemus. **Q**uarto habet virtutē p̄sumptionē inducendi. Est enī aliqua p̄suetudo specialissima: s; m̄ quam in dubijs iudicatur. et hec p̄sumptionē inducit cui p̄stat fides nisi forte p̄tra p̄bet. ff. de p̄suetudo patrifamilias. ff. de pig. ac. l. vniuersoz. ff. de vsuris. q̄ se miles. ff. de legib⁹. l. si seruus plebū. §. si vis: extra de p̄sump. ex studijs. r. e. mā data r. c. cū in iuuetute. S; r̄ quanto frequentius p̄ cōfessionē cōscientia purgat tanto maior p̄sumptio. i. de peccatoz p̄fesozum venia generat. P̄s. xxxj. Dixi confitebor aduersū me iniusticiā meam domīno: et tu remisisti impietate peccati mei.

Capitulum: XXXIX

Oratia tollitur
siue p̄ditur p̄ vnū actuz peccati moralis. Cuius exēplum est qz quādoq̄ derogat p̄uilegio vel statuto p̄ vnū actū d̄riū vt si papa statuat i aliqua ecclesia certū numerū canonicoz: et super

tam inducto vel statuto ab alijs et p̄ ipsūm papam cōfirmato littere cōcedant. h̄mōi p̄uilegio derogat: p̄ vnū actū p̄trariū: vt extra de constit. cū accessissent. et extra de p̄bendis p̄ illorū. et extra de his que fiunt a ma. ca. ex ore. rj. q. iij. p̄uilegium. Et de iure do. imp. l. ij. §. de pact. inf. ep. et vendito. l. cōmissis. **I**te gratia diuina nō opatur in homie sine ipsius volūtate et dispositione: quod patet in susceptiōe sacramētōz q̄ gratia continet. Nam sacramenta ip̄a talia sūt accipiētibus quali cor de et cōficientia susceptiū. §. j. q. §. Ecce cuz dominus declarauit. id sūt malis ad induciū. de cōse. di. ij. Dicit etiā h̄ostien. q̄ in uitus recipit sacramētū etiā caracterē non recipit. extra de baptismo. maiores. id non cogitur quis precise ordines suscipere.

Capitulum: XXX

Hereticici diuinas
scripturas deprauantes et malitiose exponētes grauē penitentiam merent. Hā q̄ leges vel cōstitutiōes seu rescripta principis malitiose interpretantur efficiunt infames: vt. l. de legibus et p̄st. l. ij. Multo ergo magis q̄ maligne interpretantur et exponūt scripturas diuinas continētes leges et statuta dei cōsuetione et dānatione sunt digni. Hā tales inter hereticos p̄putat. s; ei stricto mō p̄prie dicatur hereticus q̄ alr sētio de articulo fidei. q̄ romana ecclesia. xxiij. q. j. hec ē fides. r. c. qm̄. **T**ñ largi⁹ accepto vocabulo oīs q̄ male interpretat sacra scripturā. i. q̄ ip̄az alr itelligit q̄ sp̄s sc̄tus efflagitet a q̄ inspirata ē licet etiā tal ab ecclesia nō recesserit: nihilomin⁹ heretic⁹ d̄. rxiij. q. iij. heresis. Ca. XXXI

Ignorantia iuris
excusat ad tps. Cui⁹ exēplū ē qz i grates p̄stitutionē factā infra duos mēses p̄ diuulgationē nō ligantur et de p̄st. cōgnoscetes. r. lxxij. di. p̄posui in fi. Nam p̄stitutio post duos mēses a publicatiōe incipit artare. vt i auctē. vt facte noue. constitū. §. Re. r. §. j. coll. v. extra ne clerici vel monachi. c. vlt. et de sc̄. exco. noue rit. Elapso h tpe nō p̄t q̄s allegare ignorantia: qz nō singuloz auribus inculcanda. rvi. di. q̄ dicit. rxi. q. ij. q̄ et humanis. **I**te q̄ ignorantia canonis aliqui ex

let: patet qz si qd ep̄s p̄stitutionē ediderit q̄ q̄cunq; furtū fecerit excoicatus sit: vlt̄ cō simile altā extranei q̄ etiā intra ei⁹ territo/ riu cōtra hoc faciūt: si ignorat sententiā la tam: nec tantā morā traxerūt q̄ scire presu manū nō ligant: ar. extra q̄ matrimonium ac. pos. c. si. extra de adul. si ea. Nec enī li gar excoicat⁹ snia nisi sciens: extra de sen. exco. significauit: r. c. cum desideres. Nec etiā talis extrane⁹ tenef scrutari decreta al terius regni. C. de commercijs. l. mercato/ res. Si vero h̄ sciat vel magnā morā ibi cō traxerit. iā incipit esse subdit⁹ rōe delicti r̄ sententiē late. Nā r̄ de furto tenef tibi res pōdere vbi cōmissit: extra de rapto. c. j. vj. q. iij. placuit. ¶ Itē rōne delicti r̄ p̄ses ad uersus extraneos hoīes delinquentes impe riu habet. Nec enī distinguit vñ sit. ff. de officio p̄sidis. l. iij. ¶ Itē ignorātie excusa tio nō admittit vbi pōt homini aliqd̄ ipu tati. Si enī puto pcutientē me pcutere r̄ p cutio altū: hac ignorātie nō excusor. ff. ad l. aquil. l. v. §. j. r. l. scientiam. §. penul. Nā in hac actiōe culpa leuissima imputat. Nā si qd̄ cisternā fodit r̄ ipam apertā dimise rit: vel sic nō cooperuit q̄ aial in eā nō pos sit cadere: r̄ bos ibi ceciderit tenef: extra de dānis datis. c. ij. ¶ Ca. XXXII

Inobediētia est

Inobediētia est grauis culpa: r̄ iō fm̄ iura cōtu macia grauit̄ punit. Est enī con tumacia erga iudicē vel flatū cōmissa in obediētia. Nā multo grauior ē inobedi entia erga deū. Sed nota q̄ cōtumax dicit̄ aliq̄s multis modis. Nā vno mō dē cōtu max q̄ citat̄ trib⁹ edictis vel vno p̄ oib⁹ nō venit ad iudiciū. ff. de re iudi. cōtuma cia. Et h̄ modo pctōr̄ citat⁹ a deo triplicite: scz p̄ eius flagella: p̄ ei⁹ verba: p̄ ei⁹ benefi cia. si nō venit ad iudiciū est cōtumax.

Secōdo mō dē cōtumax: qz nō vult: puta q̄ impedit vel pcurat q̄ citatio ad ipm̄ nō p ueniat: r̄ tal̄ p̄ citato d̄z h̄ri. ff. de re. iud. ad ea. §. sp. r. l. iure ciuili. ff. de p̄di. r̄ demō. l. iure ciuili. r. l. q̄b⁹ dieb⁹. Et huic assimilā tur pctōres q̄ p̄dicatores r̄ p̄dicatiōes fu giunt. Sūt enī p̄dicatores q̄si quidam dei nunciū r̄ p̄cones. Et eorū verba sunt velut iudicis edicta. Nā de talib⁹ pctōrib⁹ dicit̄ Job. xxi. Dixerūt deo: recede a nobis: sei entia viarū tuarū nolim⁹. ¶ Itē cōtumax ē

si venit ad p̄ntiā iudicis: sic q̄ iudex ip̄suz cognoscat: s; poti⁹ latitat retro columnas aut statioes. ff. q̄b⁹ ex causis in pos. l. sulci/ mus. §. qd̄ sit latitare. r. §. idē sciendū. Hu ic assimilaf q̄ venit ad penitētie siue confes sionis iudiciū: s; nō sic cōstret q̄ sacerdos eius p̄scientiā cognoscere possit: aut qz oc cultat aut qz palliat vel excusat vel h̄mōi. Nā etiā dē cōtumax q̄ iudici obscure respō det: r̄ sic q̄ cōstetur p̄ verba obscura et in/ nolura. ¶ Tertio dē cōtumax q̄ recedit sine licentia. In autē. de litigio. §. omniū vero. Talis est q̄ recidinat in pctm̄: vel q̄ penitē tiā sibi impositā nō p̄ficit: sed absq; dispensatione vel licentia sacerdot⁹ eaz dimittit. ¶ Quarto dē cōtumax q̄ ad p̄ceptū iudicē nō restituit. in q̄ casu res manu militari ei auferri iubet. ff. de rei vendica. qui resti. r̄ ne vis si. et. q̄ in pos. si quis missus. Et his assimilaf qui ad dictū sacerdot⁹ aliena nō restituit postq̄ cōfessi sunt. vnde dē q̄nq; p̄ alias vias auferit eis exq̄ nolūt restituere. p̄ h̄mōi aut criminib⁹ dicit canon cōtu maces excoicari debere. xj. q. iij. certum. Omnis aut cōtumacia graue crimē potest dicit. Est enī q̄si peccatū idolatrie repugna re velle: r̄ q̄si scelus idolatrie nolle acq̄scere. v. q. j. sciendū. ¶ Ca. XXXIII

Inspirata homi

Inspirata homi nibus a deo excipiunt a cōmuni lege. Cui⁹ signū r̄ exemplū est in iure canonico: qz electio p̄ inspirationē non est in forma iuris sed exceptio a formis: vt ex tra de electio. pp̄ diuersas. Et silt̄ fm̄ le gem diuinā ea que inspirant a deo excipi untur a lege communis: sicut p̄z in patriar chis q̄ acceperūt plures vxores: vt Jacob qui habuit Lyam r̄ Rachel: r̄ silt̄ Dauid. qd̄ tñ ex lege cōmuni nō licebat. lex enī de vnica vxore nō est humanit⁹ sed diuinitus instituta: nec vnq̄ verbo aut litteris tradita sed cordi imp̄ssa: sicut r̄ alia que ad legē nature qualitercunq; p̄tinent: r̄ ideo in h̄ a solo deo dispensatio fieri potuit. Nam il li ex cuius auctoritate lex efficaciam habet referuatur: vt licentiā prebeat legē preter mittendi in illis casib⁹ ad quos legis effi cacia nō se extendere debet. Et talis licen tia dispensatio dicitur. Et in hoc q̄. s. aliq̄s haberet simul plures vxores a solo deo di/ pensatio sibi fieri potuit p̄ inspirationem

scholarem in minoribus ordinibus constitutum percusserit. extra de sen. exco. cū voluntate. §. si qui. No. Hanc excusationem iudei habere voluerūt: ex eo quod iudei primo christum tanquam blasphemum principem sacerdotum et consilium reū mortis adiudicari fecerunt. Et postea per presidē pilatū tanquam traditētes cesari et tributa dari. prohibētē: a pilato crucifigi eū petterūt. Sed tū etiā in his mentiti sunt: quod nec blasphemus sed dei cultor verus: nec tributū cesari negari suaserit: imo dixit: Reddite quod sunt cesaris cesari etc. Luce. xx. Item iniuriantur aliqui ecclesie. Nam sicut in omni iniuria tripliter inferitur. Aut enim inferit in corpore aut in dignitate aut in famā. Inferit in corpore cum quis pulsatur vel verberatur: vel cum vi aliquis domū alterius ingreditur. In his enim tribus casibus agitur iniuriarū ex lege cornel. Et est pulsare sine dolore cedere. Verberare autē cū dolore: sed et dicitur verberasse abusu qui pugnis cecidit. ff. de iniurijs.

Item apud labonē. §. verberasse. Domus aut mea accipienda est non solum si appela sit: sed et si cōducta fuerit vel gratis concessa: sed tū ad meritoria vel stabula non pertinet. ut omnia hec phantur. ff. e. l. §. in omni. r. l. lex cornel. de iniur. ff. j. §. j. ij. r. iij. Forte etiā in his casibus agitur iniur. de iure proprio euz filiofamili. Pulsario debet patri: petitoria actio iniuriarum filio vero debetur: ex l. cornel. §. illud. Et hoc modo iniuriantur ecclesie illi qui in personas ecclesiasticas manus violētas temere iniiciūt eos capientes vel verberantes. vel etiā ipsa loca ecclesiastica occupātes vel ad dignitatem vero minuendā fit iniuria cū comes qui comitatur et sequitur: siue liber sit siue seruus: siue mulier vel masculus vel etiā pedagogus: non tū tenet qui cepit adducere: sed qui adduxit ut comes non esset cū ea. Sed nihil interest utrū vi fecerit vel persuadendo ut eā relinqueret. ff. de iniur. l. j. §. oimq. r. l. itē apud labe. §. comitē: r. §. adduxisse. Hō iuriat ecclesie rectores mali: qui ecclesias sibi commissas sine gubernatore et officiatore relinquunt. Vel mali pastores qui plebes sibi commissas tpe perspicitāt comitant: sed tpe aduersitatis et percutiōis eos fugiūt et dimittunt. Ad famā autē alicui fit iniuria: cū alicui pudicitia attentatur: ut femina ancillari vel meretricis veste iduta sit. hoc

fit per appellatiōem vel affectationes. Et appellare dicitur blanda exactiōe pudicitiam alicui attrahere: cū scilicet agitur ut ex pudica impudica fiat: sed quod vobis turpiter vitur non tenet pudicitia et iniuria tenetur. Affectari vero est cū quis tacite frequēter sequitur contra bonos mores. Alidua enim frequētiatio non nullā infamiā prebet. ff. e. l. j. §. oimq. r. l. apud labe. §. tenet. r. §. si quis. r. §. itur adūsus. r. §. qui turpiter. r. §. precedenti. r. l. sed et questionis. §. si. hoc inō iniuriat ecclesie hereticus. Qui blādīs ficitis verbis pudicitiam sinceritatē fidei siue morū in ecclesiasticis personis corrūpere molitur. vel illi quod blandis colloquijs seu puocatiuis nititur vel cōfimis et pestiferis exēplis ad impudicitiam trahit: Aplos. j. Cor. xv. Corrupti morales bonos colloquia praua. Ca. XXXV

Intentio bona

non liberat a pena si opus sit stultum et illicitum. Cuius exēplis appareret sicut iura in eo quod ut sit castus et volens placere deo abscedit sibi membra impudica. Nam talis irregularis efficiat. lv. di. si quis abscederit. Hō enim ferro sed aīo castitas queri debet. xxxv. q. v. tunc sanabitur. Ergo de rigore iuris is qui etiam ut sit castus facit fieri deponendus est: licet credat placere deo. Nam ut ait versus: Displicet impudēs unde placere putat. Et sicut hoc intelligit. lv. di. si enāgelica. r. c. si quis a medicis. r. c. qui per partes. r. c. si quis per egritudinem. Nec obstat extra de corpore vitiatū significavit: quia tibi gratia fit. Hiero. Illi eunuchi placent quos castravit non ne castitas sed voluntas. Item intentio et spes plus recipiendi etiam sine pactiōe quasi usurarium facit. nam etiam sine pacto: si hac intentione principaliter ductus ut aliquid tibi dares tibi mutuares pecuniā: alius non mutuaturus: licet in foro iudiciali non possit censeri usurarius. vt extra de usuris: in ciuitate tamen in foro penitentiāli includendus sum ut pecuniam sic receptā restituam: Lu. vj. Date mutuū nihil inde sperantes. extra de usu. cōsulult. xliij. q. iij. si festinaueris. Si tamē alius essem mutuaturus: secundario spero quod tibi subiciās vel me remuneres in nullo vel in modo pecco: sicut Hosti. ar. lxx. di. qd. pderit. lxx. di. si officia. lxxv. di. in singulis. j. q. ij. qd.

uens: vltius et sanus cofiteberis. patet qd
 quis ples sint: dicitur erant. qd lex vsq
 in fine se emedare distulerit: Aplos Pbl.
 lip. iij. Quoz finis interitus. Ca. XL

Lex diuina dif-
 fert a lege humana: qd lex diuina
 punit animi: sed lex humana pu-
 nit manu: id est factu. Nam in foro penite-
 tial: id est in iudicio anime sola voluntas
 punitur: vt patet de penite. di. j. homicidi-
 orum. r. v. c. sibi sequenti. r. c. super tribus.
 vj. di. testametu. r. r. q. v. sicut eni. r. c. qd
 viderit. v. ij. q. j. sciendu. Deus eni non ex-
 operib⁹ iudicat sed ex corde. r. r. q. v. qd p-
 turare. r. cor respicit et no manu. r. ij. q. v.
 si quid inuenisti. Et ex corde pcedit adul-
 teria: homicidia et cetera peccata. r. v. q. vj.
 r. j. ante mediu et ad finem. Talia enim cu
 latetia sine soli deo et sacerdoti eius vica-
 rio si cofiteantur relinquitur iudicanda
 vel remittenda. s. intellige. r. r. ij. di. eru-
 befcant. vj. q. j. si omnia. r. r. ij. q. v. christia-
 na. extra de penite. omnis. Quis intrinse-
 ca p extrinseca sepius psumantur. Ad hoc
 r. r. vj. q. j. nec aliqui. r. r. ij. q. ij. si veruz. de
 conse. di. iij. de penitentib⁹. r. r. ij. q. v. nec
 solo. Quod intelligas de cogitatione deli-
 berata ex quo quis consensit peccato fa-
 ciendo: multo fortius si delectatus sit: vt
 de penite. di. j. sup tribus: sed in foro pten-
 tioso aliter est. Nam aut voluntas stetit in
 suis finibus: et no est pcessum ad actum: et
 sic nullam pena meretur: vt. ff. de penis co-
 gitatois. ff. de furtis. si quis. r. l. j. r. l. in fi-
 ciado. ff. de acquir. possel. s. si re apud te.
 nisi in casibus sicut heresis: extra de here-
 ti. ad abolenda. r. c. excomunicam⁹. s. cre-
 dentes. Item in crimine lese maiestatis.
 C. ad l. iulia. ma. quisquis. Et in eo qd co-
 gitauit fugientem de ecclesia extrahere. C.
 de his qui ad eccle. consu. l. si. cum tamen
 non processit ad actum. Et eodē modo po-
 test intelligi pcedens lex quisquis. Si ve-
 ro voluntas ad actum progreditur et act⁹
 perficitur: puniendus est qumcunqz pe-
 nitet. Nemo inquit lex tali pacto penite-
 tia ductus nocens esse desinit. ff. de edil.
 edi. quis sit fugitiuus post principi. ff. de
 fur. qui ea mente. ff. vi bon. rap. non pro-
 dest. ff. qd quisqz furtis in aliu. l. iij. de. j. ff.
 de postu. l. j. s. bestias. et in casib⁹ quibus

circa tempora penitentie locus est. ff. de ser-
 uis fugitiuis. l. j. s. j. ff. de publ. iud. l. j. s.
 quod si fecerit. ff. qd metus causa. l. si cum
 exceptione. s. satis elemeter. C. de crimie
 stellio. l. j. s. j. Et si actus no perficitur: et
 is qui processit actum ipsum perficere po-
 tuisset sed noluit quia penituit: no incidit
 in penam: imo ei parcendu est. ff. ad. l. cor-
 nel. de falsis qd falsa. ff. de iniur. l. ite apud
 labeone. s. si curauerit vt morte sibi con-
 sciuerit vbi punitur conscientia criminis
 iam comissi. ff. de bonis eoz qd mor. sibi co-
 scij. l. iij. Si autem id eo non perficit actuz
 quia non potuit sed bene voluisset perforce
 repuniendus est ac si fecisset. ff. ad. l. pomp.
 de partri. l. j. in fi. ff. de re mili. l. iij. s. is qd
 C. si quacunqz predictus pot. l. j. c. de epi-
 sco. r. cleri. si quis no dicam. ff. de fur. si qd
 alieno. C. ad. l. iul. de adul. cum qui. C. de
 incestis nup. qui. Item nota qd ille lege
 bene seruat qui implet mentem legisato-
 ris. Quod patet: quia ille qui verba qui-
 dem legisatois sed non mentem seruat:
 legem fraudare dicitur. Nam aliud est fa-
 cere contra legem: et aliud facere fraudem
 legi. Contra legem enim facit qui facit qd
 lex prohibet: licet sit fraus legi. quado cir-
 cūuentur seruatis verbis mens. vt. ff. de
 legib⁹ cōtra legem. r. l. sequenti. Unde pa-
 tet qd iudei litteram legis solam seruantes
 et mysticam significationem quam lex tra-
 dere principaliter intendebat relinquen-
 tes fraudem legi faciunt. Unde Aposto-
 lus. ij. Cor. iij. Non littera sed spiritu rē.
 Item nota qd lex communis et regula ali-
 quando pretermittitur licite ex causis spe-
 cialibus. Cuius exemplum est in iure: vbi
 ea que sunt regulariter de iure comuni
 pretermittuntur aliquando licite siue pro-
 pter priuilegium siue propter vtilitatem si-
 ue propter consuetudinem siue propter ho-
 nestatem. Nam regularē est vt ad collegi-
 um cuiuscunqz ecclesie spectet electio: et ta-
 men plerumqz ex consuetudine vel priuile-
 gijs alieni intrant: vt extra de electi. l. u-
 mana. et extra de causa possel. et proprie.
 cum ecclesia. et de postu. bone. et extra de
 consu. l. d. cum dilectus. et extra de iur.
 re patrona. nobis. Vocantur etiā aliquan-
 do religiosi ex honestate non ex debito: vt
 r. r. ij. di. i. nomie domini. l. r. ij. di. c. j. Vo-
 catur etiā populus no ad eligendu sed ad

pora: vñs tñs corp^o cenfer: extra de puerfi.
 cōiu. ad aplicā. Matrimonium xō spūale
 etiā distinguit: qz aliud est laudabile: ali-
 ud vitupabile. Et laudabile ad huc ē mul-
 tipler. **P**rimū inter deū & beatā xginez
 mariā: vñ & ipā dē sponsa: Cant. liij. **V**e-
 ni de libano spōsa rē. Et de h̄ m̄rimonio le-
 gif. xxvij. q. ij. s. j. r. ij. & s. eceer: sequenti.
 Istud matrimoniu p̄t dici initiatū: Lu. j.
 Missus est angel^o gabriel ad mariā rē. Cō-
 tractū in eodē: ibi: Inuenisti enim gratiaz
 apud deum: ecce cōcipies & paries filiū rē.
 Ratificatū. in eodem: Spūsanctus supue-
 nit in te rē. Consummatū in eodē. Ecce
 ancilla dñi: fiat mihi rē. **S**ecundū ma-
 trimoniū est inter diuinā & humanā na-
 turā in vtero xgins marie ineffabilē con-
 tractū & dissolubilē seu irriterabilē vnt/
 ens naturas. hoc fuit initiatū Esa. vij. **E**-
 ce virgo cōcipiet rē. **V**iere. xxj. **N**ouū faci-
 et dñs sup terrā: mulier circūdabit virū.
 Et s̄t p̄ verba aliorū p̄betarū: qui dixe-
 runt aperte filiū dei humanā naturam as-
 sumpturū. **D**ec̄ ei fuerit verba de futuro:
 p̄ que vt dictum est sponsalia p̄trabuntur.
 Contractū aut̄ fuit p̄ verba gabrielis dicē-
 tis Lu. j. **H**uc grā plena dñs teē: Et p̄ re-
 sponsonē vrginis dicētis in eodem. **E**cce
 ancilla dñi: fiat mihi s̄m verbū tuum. **H**ā
 matrimoniu etiā carnale p̄ mutū consen-
 sum mediantib^o internūcijs p̄ xba de p̄-
 senti cōtrahi p̄t. ff. de sponsalib^o. i. i. i. i. i. i.
 r. l. in sponsalib^o. nihil interest. r. l. finali.
 Ratificatū autē fuit diuina auctoritate &
 voluntate. **T**antū enī matrimoniu alteri^o
 voluntate & auctoritate ratificari nō potu-
 isse. **U**nde Gal. liij. **M**isit deus filiū suum
 factū ex muliere: factū sub lege. **C**ōsumma-
 tum aut̄ est in incarnatiōe. **H**ā sine aliqua
 corruptione spūsancto operante verbū ca-
 ro factū est Joh. j. **E**t in hac cōsummatiōe
 tota trinitas operata est: qz indiuisa sunt
 opera trinitatis: extra de sum. trinit. c. j.
Tertiu matrimoniu est christi & ecclesie
 initiatū in christi natiuitate: contractū in
 eius predicatiōe: ratificatū diuina aucto-
 ritate in miraculoz operatiōe: cōsumma-
 tum in passione. vel initiatū qñ christ^o in-
 cepit predicare: Mat. iiij. **E**t inde cepit
 iesus predicare rē. **C**ōtractū in eucharistie
 institutione: Mat. xij. **M**anducantib^o
 illis accepit iesus panē rē. **R**atificatum in

spiritus sancti missione: Act. ij. **F**actus est
 repente rē. **C**onsummatū in euangelij di-
 uulgatione: Gal. iij. **E**t ēc ancillā & filiū
 eius. **Q**uartū matrimoniu est episcopi &
 ecclesie initiatū in electione: Heb. v. **H**ec
 quisq^z sumit sibi honore rē. **C**ontractū in
 confirmatione: extra de trāsla. inter corpo-
 ralla. **E**t contrahit p̄ mutū consensum
 eligentiū & electi: extra de elec. cū inter ca-
 nonicos. **R**atificat cum ad obedientiā su-
 scipitur: ar. extra de iureiur. ego. vel in cō-
 firmatione ratificat. **C**ōsummat autē in
 cōsecratione: extra de trāsla. licet. **Q**uin-
 tum matrimoniu est sacerdotis et ecclesie
 sue: quod initiatur i eius canonica electio-
 ne siue p̄sentatione: extra de iurepa. q. au-
 tem. **P**er assensum autē huius presentatio-
 ni p̄stitū cōtrahitur. **Q**uando vero pre-
 latus ipm̄ admittit & cōfirmat ratificatur.
 quando curā cōmittit consumatur: ar. ex-
 tra de insti. ep̄ frequentibus. **E**t de hoc etiā
 matrimonio legit. pl. di. sicut. xxj. q. ij. si-
 cut in vnaquaq. **E**t dicit decretalis: q̄ si-
 cut episcopus p̄est matrici. i. cathedrali
 ecclesie sue: sic & archiepiscopus p̄est plebi sue:
 extra de officio archiepiscopi. c. si. ad finem.
Sextum matrimoniu est dei & anime fide-
 lis initiatū in creatione. lvi. di. nasci. con-
 tractum in baptismo: **D**ec. ij. **S**ponsabo
 te mihi in fide. **R**atificatū in sancta opera-
 tione: qz p̄ hanc anīa firmat cū deo: **P**s.
 cxliij. **Q**ui facit hoc nō cōmouebit i eter-
 num. vel ratificat in dei dilectione. i. **C**op.
 vj. **Q**ui adheret deo vnus spirit^o est cum
 eo. **C**onsummat in morte qñ ab impio se-
 culo siue mortali subtrahitur. xxvj. q. vj. si
 presbyt. **S**eptimū matrimoniu est dei &
 anime penitentis: quod initiatur in contri-
 tione p̄ verba de futuro. i. **P**ositū cōfitemi-
 di. **S**ed cōtrahitur in cōfessione per verba
 de p̄senti: vbi loquitur & cōfitemens peccatū
 dicendo: & sacerdos vice dei absolendo.
Ratificatur in postione penitētie & susce-
 ptione: & cōsummat in plena satisfactio-
 ne. **E**st etiā aliud matrimoniu dei & anime
 sancte: quod initiat in gr̄e p̄uentiōe: con-
 trahitur in p̄uenientis gratie susceptione
 siue in assensu liberi arbitrij. **R**atificat in
 boni operis executione. **C**onsummat i bo-
 ni operis assuefactione & cōtinuatiōe. **A**d
 hec. xj. q. iij. c̄tinauit. **M**atrimoniu autē
 vituperabile ē diaboli & anime: qd̄ initia-

Liber octauus

tur in suggestione que delectat. Contrahit in consensu qui acceptat. Ratificat in opere quod confirmat. Sed consummat in peccandi consuetudine in qua est consummata malicia: scilicet contemptus. Nam peccator cum in profundum venerit peccatorum contemnit vel consummat in morte. rj. q. iij. extimauit. de pte. di. liij. firmissime. **Ca. XLIIII**

Afferri vitam eternam licet homo non valeat ex condigno: quia non sunt condigne passionibus huius temporis ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis etc. ut dicit Ro. viij. Deus tamen ex bonitate sua facienti quod in se est ex congruo tenet eam dare. vnde vocatur corona iusticie. ij. Tmo. liij. Cuius plura exempla habent in iure. Nam licet ex gratia sit et postulatio admittatur ut postulatio vel postulanti competat actio ut admittatur: ar. ad hoc. ff. de admittendis lega. l. rem legatam. ff. de euit. l. ad res donatas. vnde tamen si postulatio fiat in concordia et de digna persona: ex debito incumbit superiori ipsam admittentis: si non admisserit iniuriam facit postulantibus et postulato. Similiter presentatur petere non potest per actionem institui: quia ius non habet in re. Nam sine iuris offensa si sine presentati iniuria potest presentator laicus variare et alius presentare: ut extra de iure patro. cum sit aduocat. vñ antequam a prelato fuerit approbatus: ratum non est quod a patrono fuerit inchoatum: ut extra de iure patro. quod autem consulis. Et tamen offendet prelatum sic presentatum primo: si dignum non instituit. Unde non admissus agit contra illam a quo respicit ut ei respondeat de beneficio competenti: ut extra de iure patro. pastoral. Sic etiam similiter dicimus quod dispensatio non ex iure sed ex gratia petitur: et tamen ad eam concedendam superior tenetur ex causa: ut. l. di. ponderet. r. c. dno sancto. r. c. si quis presbyter vel diaconus. Similiter ad elemosynam pauperi contra diuitum actio non datur: et tamen diues saltem in casu extreme necessitatis vel de superfluo tenetur: Luc. rj. Quod si superest date elemosynam. Et patronus ut dictum est de gratia admittit presentare: ut. r. vj. q. v. si quis episcopus. extra de iure patro. quoniam. extra de pe. re. in quibusdam. Et tamen iniuria fit ei si non admittitur: et si presentatus ab eo non instituitur: ut. ff. de aqua quotid. r. est. l. i. §. penul. ff. qui satisda. cogunt. l. si vero i fine.

Capitulum XLV

Atracula solus Deus facit: quibus sancti intractu la dicantur facere: quia non faciunt nisi in virtute eius. Et similiter solus Deus peccata remittit: quibus sacerdotes absoluentes remittere dicantur: sicut illud Job. rj. Quod si remiseritis peccata etc. Cuius exemplum est: quia dicit in iure quod soli principis licet condere leges: ut. C. de legi. r. constit. l. vlti. Et tamen alibi dicitur quod senatus legem condere possit: ut. ff. de legi. r. senatus con. l. non ambigitur. Quod est: quia superiores quibus est processus ut possint condere leges: principis auctoritate condere intelliguntur. Sic in papa dicendum est ut legati: prelati: capitula: concilia auctoritate ipsius facere constitutiones intelligantur. Unde in conciliis excepta intelligit auctoritas domini pape: ut extra de elec. significasti. r. vj. di. per totum. i. q. vj. dudus peregrina. l. r. q. liij. cuncta. **Ca. XLVI**

Misericordie dei non preiudicat quod peccatorum finaliter destituit: qui diutius expectat per penitentiam redire negligit. Cuius exemplum est: quoniam sicut iura non preiudicat sponse que sponsum in eadem prouincia degentibus biennium expectauit: ut per triennium si erat in alia prouincia. Quia per triennium expectatus est si ad aliam prouinciam se transferat: ut patet. C. de diuo. r. re pu. liberum: cum per sponsum stetit si aliquid nuptis. Tunc enim nihil fraudis. l. pene est et quod nuptias maturando voto suo claudi diuitius non est passa. C. e. l. ij. Similiter non est fraus aliqua imputanda diuine misericordie si peccatorum per triennium: id est per triuicium et decursum scilicet iuuenilis: virilis et senilis. Vel per biennium: id est tempus vite et mortis expectatum et non redentem finaliter deserit: et in eternam damnationem ire permittit. **Ca. XLVII**

Mortis in materia dispositione seu voluntate omnia precedentia bona sunt irrita et a mercede vacua: sicut ciuilliter vltime.

voluntatis dispositio: id est est vltimū testa-
mentum omnia precedentia euacuat. Itā
vltima voluntas seruāda est: vt. xij. q. ij.
Et est ratio ne libertas supremi iudicij re-
stringatur: vt. ff. pro socio. l. cum duobus. §.
idem. R. Nil enim ita debetur homini:
b^o q^o vt sup^one voluntatis liber sit stilus:
vt. C. de sacrosanc. eccle. l. j. Hoc tamen fal-
lit in testamento inter liberos q^o p^o secun-
dam dispositionē non tollitur: nisi testator
in secundo testamento delectet primū nol-
le valere: vt. C. de testamen. autent. sed
hoc inter liberos. Item cum quis in pri-
mo testamento interdixit sibi licentiam ire-
rum testandi: quia tunc primum non tol-
litur: nisi in secundo de primo mentio
habeatur: vt. ff. de leg. iij. l. si quis. in prin-
cipio. Item mors liberat hominē a serui-
tute humana. Itā subditur homini q^o diu-
viuit: sed post mortē subditur soli deo. Et
hinc est q^o in officio ecclesie: scz in prin-
cipio lectionum dicitur: Sube domine bene-
dicere. In fine autē dicit: Tu autē domine
miserere &c. vnde in principio dicitur bene-
dictio ab homine p^o nomen diminutū siue
synopatum quod est domine: sed i fine pe-
titur misericordia a deo p^o nomen p^ofectum
quod est domine: quia scz principiu signat
vitam hominis: & q^o diu quis viuit est sub
homine excepto papa. xij. q. di. q^o cathedra.
& c. sequēt. & c. nulla ratio. Et ideo vt re-
cognoscat se subditū petit benedictionē p^o
pter bonū obediētē. Finis x^o signat mor-
tem: q^o iam nō homini subest sed soli deo.
vel est sensus vt nos d^os taliter viuere fa-
ciat sub regimine hominis q^o in fine mise-
reatur nostrū. Ideo autē vltur in prin-
cipio nomine diminuto: in fine vero integro
quia in principio vt dicitur est querit bene-
dictio ab homine: cuius opera imperfecta
sunt. C. de veteri iure enu. l. ij. §. sed q^o diui-
ne. In autē. de instru. caurela. j. R. in fine
col. vj. & si alie. aut p. ecc. re. §. vt s^o coll.
ij. Sed in fine petim^o misericordiaz a deo: q^o p^o
est misericordiarum. xvj. q. vj. si quis pre-
sby. Et qui op^o imperfectum nō cognouit:
extra de baptismo maior. Item ideo pri-
mo petimus ab homine: postea a deo: vt sei-
as q^o illud q^o homo minus bene facit: de-
us supplet. vñ ad ipm vltimo recurrit tan-
q^o ad vltimū refugiu: Ps. lxxvij. D^one re-
fugiu fac^o es nobis. **Ca. XLV III**

Negligentia & di-
latio operis tollit operādi potestā.
Item. Cui^o exemplū est fm iura cano-
nica in electione: qz ad eligendū est concessum
temp^o triū mensū. vt. l. di. postq^o. l. xij.
di. obeuntib^o. Alteri^o enī vacare nō debet
cathedralis vel regular^o ecclesia. vñ si infra
tres mēses nō fuerit celebrata electio iusto
impedimēto cessante: ad superiorē p^ontiū
deuoluit p^oas p^o mouēdi: extra de electio-
ne. p^o defectu. Et si infra alios tres menses
si fuerit petita p^osecratio: ep^os metropolita-
ni sui iudicio cedat. q^o tēp^o s^ol^o negligētib^o
cedit: extra de transla. inter copozalia. Et
idē est de metropolitano respectu suozū su-
periorū. S^ol^o fm deum: qui negligit ad ve-
um cōverti tpe ad hoc sibi concessio. quod
signat p^o temp^o triū mensū. p^oter tres p^o-
cipales etates: scz augmenti: status & decli-
nationis: que sunt peccatorū in hac vita ad
penitendū concessē: postea morte interce-
dēte deuoluit ei^o cā ad iudiciū dei: & p^oat
facultate p^oitēdi & dignitate celest^o regni.
vnde salubrit^o p^oulit petōū Eccl. v. Itē tar-
des quer. ad do. & ne disse. de die &c. Itē
negligētia coz q^o hō facere d^o & p^orit^o s^ol^o
cipue spūalia & p^otinētia ad salutē valde pe-
riculosa ē. vñ & a deo punit: sic fm iura pu-
nit negligētia p^oatoz q^o aliqui p^oit^o pena le-
uioz. s. excoicatiois duo p^omētia. j. q. j. q^o q^o.
Aliq^o p^oca q^ouoz. s. depositōis. lxxij. di. di.
etū. lxxvij. di. c. j. q^o d^o trāsla. int^o copozalia.
C. de offi. p^ofec. ozic. si q^os. ff. de cust. & exhi.
reo. l. carceri. & l. milites. xj. q. iij. placuit.
Itē q^o pena locū hz in modica negligē-
tia: posterior autē magna q^o culpā sapit: & p^o
p^ois doli. ff. de x. sig. late culpe. & l. ma^o.
S^ol^o fm deū aliq^o ē negligētia magna: q^o
est p^octū mortale: & meret penā magnā nō
solū amissōis grēvl gl^oie s^o etiā gehēne. Et
vno mō p^osidet ex pte ei^o q^o p^o negligē-
tia p^omittit: puta si negligat id q^o est de
necessitate salut^o siue sit act^o siue circūstan-
tia. Alio mō ex pte cause: puta si volūtas
intātū sit remissa circa ea q^o sūt deivt totali-
ter a charitate deficiat. Et b^o p^ocipue cōtin-
git q^o negligētia seq^ontur conieptū: p^ozoū.
xix. Qui negligit viā suā mortificabitur.
Aliq^o x^o ē negligētia modica q^o est venta-
le p^octū: & tō meret penā leuiozē: puta tem-
poralē. S^ol^o q^o negligētia p^omittitur

aliquis actus vel circumsctia q̄ nō est de necessitate salutis: nec fiat ex cōtemptu: s; ex aliquo defecto seruozis q̄ impeditur in terdū p̄ aliqd̄ veniale pctm̄. vñ tunc negligentia nō est aliqd̄ pctm̄ mortale s; veniale: Eccl. vii. De negligentia tua purga te cū paucis.

Ca. XLIX

Obedientia non respicit p̄cipientis sanctitatē sed auctoritatē. An̄ i his q̄ p̄tinēt ad administrationē ecclesiasticarū rerū potius fuisse obediendū pape q̄ Paulo apostolo: qd̄ p̄z etiā nūc. vnde Paulus dixit q̄ oportet ordinādū sine crimine esse: vt. rrv. di. s. nunc aut. Et tñ auctoritate pontificū episcopi dispensare p̄t in crimine adulterij et in minorib; . Et hoc qz papa maior est paulo in administratione: vt. rrv. di. s. j. An̄ papa est loco Petri: vt. rrv. q. j. qm̄ verus. et si sic vicarius Iesu xp̄i: vt extra de trāsla. inter corporalia. et extra vt hñsicia ecclesiastica sine di. cōse. vt n̄m. Petri autē in administratione maior fuit paulo: vt. ij. q. vij. puto. rrv. di. in nou. Item obediendū nō est alicui cōtra mandatū dei. vñ si a papa aliqd̄ mandatū vel rescriptū prodiret qd̄ esset cōtra dictū dei oīno respueduz esset: vt. rrv. q. j. sunt qdā. qz nedū minor in maiore sed et par in parē nō hz imperiū: vt. ff. de arbit. l. nā. ff. ad se. cō. trebell. l. ille aq̄. s. tempestiuū. Dicta tñ xp̄i vel euāgelia papa pōt modificare: sic illud qd̄ dominus dixit Matth. rix. Quos de cōiunxit hō nō separet. modificat p̄ summū pontificē sic: Quos de cōiunxit: sensu animo rñ et carnis copula. Als si p̄mū interueniat nō secūdū: separant p̄ religionis ingres sum: vt extra de querel. cōiuga. v. r. c. et publico. An̄ sic si ali cōiugū velit i domo p̄pria remanere: vt eo. ti. ex parte tua in si.

Item obedientia p̄ cōi utilitate iniuncta nec p̄ter hñsilitatē negz p̄ter p̄p̄iā incōmoditatē licite recusat. An̄ si p̄lar p̄cipit clerico suo qz vadat romā vel als p̄ negocijs ecclesie: et ille nō vult obedire dicēs: qz alij sunt ibi magis idonei vel p̄iores eo: h̄ in quā excusatio iniusta est: quia ordo i legationib; nō seruat. ff. de lega. sciendū. s. penul. Si autē excusat se qz nō possit relinquere curam rei familiaris: et sine dubio excusatio iusta si p̄ utilitate alicuius p̄sone

privatē mitteret: quia nemo tenetur relinquere p̄pria negocia pro alienis scz p̄privatis: vt patet. ff. quem ad modum testa. ap. i. Sz et si quis ex significatōib; . C. de testi. si quādo. s. ij. ff. de arbitris. licet. ff. de iu. si longius: cum suis si. Sed si mittitur p̄ cōmuni ecclesie utilitate non est excusatio iusta: qz cōmuni utilitas preferenda est p̄privatē: extra d̄ postul. p̄la. bone. j. Et plurimorum utilitas vnius utilitati preferenda est. vij. q. j. scias. In autem. de testi. et ea q̄ pa. in. rj. in se. s. q̄obrem. Nec enim p̄lati utilitatem suam utilitati ecclesie p̄ponere debet alioquin obligatur. rj. q. iij. q̄ cunq; . ff. de administra. tuto. et curato. fm̄ dignitatem. s. j. Nec debet clericus ordinatus occasione propriorū negociorū negotia ecclesie relinquere nisi relaxetur licentia impetrata: ar. vij. q. j. presentiu. et c. placuit vt veni. et rrv. q. j. qui vere. Si enim indistincte predicta admitteretur excusatio non inueniretur de facili qui munera publica subiret. ff. d̄ vacat. et ex. mune. l. j. circa p̄ncipiū. Obdere ergo tenetur clericus: ar. C. de episcopo. et clerici. si quis p̄sbt̄ter. ad si. ibi ex gestis negocijs subaudi vel gerendis. An̄ possit remanendo gratiam obtinere. Si enim sunt aliqua mūera reipublice temporalis que excusationem nō admittunt: vt. ff. de vacati. mune. sunt munera. Multo fortius in munere reipublice ecclesiastice oportet indistincte et generaliter obtinere: ar. ff. de iusti. et iure. l. j. et ff. de reli. et sumptu. si. sunt p̄sone. Dico tñ esse equis simū qz episcopus q̄ regere habet omnia. rj. q. j. Si regenda clericū releuet. si d̄ crimetur graue sibi viderit imminere: ar. ff. ad l. rhodiā d̄ tac. l. j. et l. ij. s. eq̄simū. et ff. q. po. in pig. ha. interdū. et l. sequenti. Item obedientie iniuncte recusatio aliqñ est debita: sicut qñ p̄cipit aliquid qd̄ sit cōtra deum. An̄ fm̄ canones semp obedienduz est nisi id qd̄ iniungit apte sit cōtra deum. rrv. q. j. ad culpā. Aliqñ vero est licita: puta si id qd̄ p̄cipit non p̄tinet ad diuini cultus obsequiū vel ecclesiasticā utilitatē. vij. q. j. frater et coepiscopus. An̄ si ep̄s p̄cipiat alicui clerico suo qz libros suos accōmodet nepoti suo: vt ecclesie sue renunciet vt alij conferat obedire nō tenetur: quia nec ad diuini cultus obsequiū pertinet: nec ad ecclesie utilitatem. An̄ em̄ p̄cipiat qz

De can

... nō est de necessitate salutis: nec fiat ex cōtemptu: s; ex aliquo defecto seruozis q̄ impeditur in terdū p̄ aliqd̄ veniale pctm̄. vñ tunc negligentia nō est aliqd̄ pctm̄ mortale s; veniale: Eccl. vii. De negligentia tua purga te cū paucis.

Quos homo... capitur a deo fin in mente facientis magis videtur esse. Quos exempli gratia dicitur induci cū per se obediatur ea mente ynducendo vel vt dicitur alioquin obediatur aliqd̄ obferuatur cōtra illa vero nō est obediatur cōtra d̄ marū. h̄ inuenire atqz p̄la. vñ considerat: in facto magis cōmōdū d̄ inducat. Sic r̄p̄p̄i: apud deū qz de obsequio e nō indubianā p̄cipit sed ex quanto in su

Ca. L

Ando... lari potest a deo bñs: qm̄ d̄ non debet fm̄ iura possidatōe et

repleatur bursa sua: cū ipse nō egeat nō tenetur obedire. Ideo dicit Cancellari⁹ parisiens. q. nō tenebat ad obedientiam bursa lē sue argētina neq. mulina neq. equinā: intelligas sine causa indictaz: ar. extra de censu. cū apls. xvj. q. j. p̄dicator. Sed si episcopus p̄cipet clericō dūre ceruicis vt libros suos cōmodaret clericō bone indolis vt instrueretur in studio theologie: ad quē ipm̄ mitteret vt p̄ficeret: videtur q. ei sit obediendū: q. non mouet ipm̄ carnalitates sed ecclīastica vtilitas et cōis: ar. in dicto. c. vij. q. j. q. frater. extra de mgr̄is sup specula. P̄ter ergo dicit q. si occasiōe ecclīe vel de bonis ecclīasticis libros acquisierit obedire tenetur. Als contrariuz: extra de testa. req̄sisti. et de iure patronat⁹. cū dilectus. Aliq̄s vero exculatio obediētie videtur rōnabilis et acceptanda: scz fm̄ aliq̄s q̄ allegat damns p̄p̄iū. Distinguit enī q. si clericus cui iniuncta est aliq̄ obediētia ab ep̄o: puta q. vadat ad aliquē locū vel humilimodi: allegans p̄inatā vtilitatē certat de damno vitādo: est audiendus: scz si de lucro captando: audiendus nō est. Ad q̄ p̄tinet. C. de iure del. sancimus. s. si vero. C. de codicill. l. si. s. penul. Nec debet in obediētie notā incurrere. p̄ aliā cōmodo tp̄ali: extra de malo. et obedi. illud. **Ca. L**

Opus hominis acceptatur a deo fm̄ intentionē et mentē facientis maḡ q̄ fm̄ illud q̄ factū est. Cuius exemplū habet ex consuetudine q̄ inducit cū populus inclipit aliq̄d obseruare ea mente vt de cetero sit cōsuetudo. vel vt dicūt aliqui cū exp̄p̄ se placet populo aliq̄d obseruari. p̄ consuetudine in futurū. als vero nō coip̄io q̄d aliq̄d sit ius cōsuetudinariū. inducit arg. ff. de itinere actuz p̄i. l. vlti. Ergo intentio considerat in facto maḡ q̄ ipm̄ factū vt consuetudinē inducat. Sic etiam est de nr̄is operib⁹ apud deū: qz deus sicut dicit Grego. cor. et nō substantiā pensat: nec cogitat q̄tum sed ex quanto in suo officio offeratur. **Ca. LI**

O Rando postulari potest a deo humiliter ex gratia: quod non debetur ex iustitia. nam fm̄ iura postulatio est gratie peti-

tio: vt cum ex gratia petis aliquē in eligibilem licenter eligi vel concedi. Hoc enī notā ex iusticia q̄ ex gratia mouet: vt extra de postu. bone memorie et p̄mo. **Item** orātes vel postulantes a dño misericordiaz et gratiam non sunt digni exaudiri: si sint admutem in discordia vel rancore. **Th. Eccl.** xvij. Homo homini seruat iraz: et a deo q̄rit medelam. quasi dicat. Frustra q̄rit. Cuius exempluz est: quia fm̄ iura postulatio debet fieri in cōcordia. Cū enim p̄ postulatū gratia req̄ratur: cōcorditer et cōmuniter est petenda: vt extra de postulatiōe bone memo. in p̄ncipio. **Aliter** q̄ romana ecclīa nō cōsueuit recipere. **Ca. LII**

O Rnātur anime nostre spiritualiter: sicut moniales velant corporaliter. Est enim multiplex velum: scz veluz p̄fessionis: q̄d suscipitur a virgine vel corrupta: cū proficitur de altari vel de manu alicui⁹ sed in duodecimo anno ad minus. xxj. q. j. c. j. et q. ij. puella. **Item** velū p̄secrationis: q̄d imponitur virgini tm̄: et. xxvj. anno ad minus. xx. q. j. placuit. l. xxvij. dis. placuit. Et dicit Hostien. q. vir ip̄e obtinuit Rugdunū: q. in hoc casu in anno vicessimo cōsecraret: sed tamē periculū est in mora. **Item** est velum ordinationis: q̄d olim dabat diaconissis in q̄dragesimo āno. xx. q. j. diaconissa. **Item** est velū prelationis: q̄d olim dabatur abbatissis in quadagesimo anno. xx. q. j. iuuenulas. Addit etiā Hosti. velum quintū scz cōuersionis. Et tunc si per annum postea stat exire nō potest. et sic potest itelligi: extra de regula. vidua. et c. statumimus. In his ergo quinq. velis representantur quinq. virtutes quib⁹ debem⁹ spiritualiter ornari. prima est obedientia que competit p̄fidentibus. secūda est continentia que potissima est in virginib⁹. in tertia designatur scientia siue prudētia: que precipue cōpetit ordinandis. in quarto velo designatur iusticia: que precipue cōpetit p̄fidentibus siue prelati. in quinto penitentia: per quā ad deum cōuertimur: et iō inclipentibus cōpetit. **Ca. LIII**

Parentū necessitati nullo modo debet deficere filius: et precipue indigētie pa-

si alii mulieres tentauerint quos viros. Jus tamen presumit quod in peccatis locum non habent peccata que membris genitalibus committuntur: extra de delictis pu. c. i. Alia autem crimina seu delicta imputantur pueri etiam infra. xliij. annu: scilicet a septennio usque ad. xliij. quia omne delictum cadit in imberem preterquam delictum carnis: scilicet quo ad penam spiritualem et quo ad penitentiam a sacerdote petenda: ex quo scilicet septem annos excessit: quia talis potest mentiri et verum dicere. Unde dicit Augustinus in epistola ad Romanos episcopum: sic enim habetur in Hosa super canonem: de consecra. di. liij. parvuli. Septennis etatis pueri et mentiri et verum loqui et confiteri et negare possunt. Et ideo cum baptizantur et symbolum reddunt: et ipsi per se ad interrogata respondet. Nam et mendacis et periuris plena est etas puerilis: extra de delictis pu. c. i. Et quis iurare non debeant. xxij. q. v. pueri. r. c. parvuli. r. c. honestas: si tamen iunauerit valet pupilli iuramentum. Potest ergo puer deicere. ff. de libera. causa. l. vlti. Et furtum committere: vt. ff. de furtis impuberum. Et enim maiorum vitis infirmitas animi non excusat: vt. C. si aduersus delictum. l. i. Hoc de notat mens verbi positi. e. c. j. pueris gradus usculum dicit infantibus: nec dicit pueri gradibus sed gradus diuisus: quasi de maioribus septem annorum loquor. Sic ergo maior septem annis delinquere potest quo ad deum et spiritualiter puniri. **P**untantur etiam talia delicta pena temporali: quod si conuenit ex delicto suo commisso ex proposito non paritur ei: vt. C. de penis impunitas. xv. q. i. illa. xxvj. q. v. si quis cuiuslibet. Abi qui clericum dicitur per episcopum defendere vult: non excusat propter etatem vel sexum. ff. si aduersus delictum. l. j. r. ff. de damno infecto dicitur. §. si pupillus. Et ad fill. senectuti. l. ij. §. impuberis. **N**on ergo talibus parit nisi quibus miseria etatis producit iudicem ad moderatioem siue mitioem penam: vt extra de delictis pu. c. j. de conse. di. liij. c. eos. ff. de minoribus. au. riliu. §. in delictis. Sic et parit senectuti. ff. de termino amo. l. ij. Ad idem extra de apostata. ex l. i. §. in supra etatem septem annorum dicit quidam quod si pupillus primus sit infans non tenet delictum sic nec infans: vt. C. de iudicibus. si infans: quod illa etas quicquid videt ignorat. C. de falsis. mo. l. j. de ple. di. liij. eos. ff. de edit. edi. cum autem §.

excipit. **N**on nec piurare potest: quod sciens fallere non videtur. §. de iureiurand. qui iurasse. et. §. vlti. ff. de iur. et fac. igno. l. vlti. et de arbitris diem proferre. §. coram: et de acqren. herede. pupill. ex quibus canon. in pos. ea. Si pupillus primus sit pubertati pof. etiam temporali. **D**e pena autem spirituali quatuor ad deum legitur in. liij. dialogo: quod puer quidam quatuor annorum propter peccatum blasphemie a diabolo raptus est. Dicunt tamen quidam quod puer ille non fuit damnatus: nec mortali peccato. Sed visio illa fuit ostensa ad patrem contristandum: qui peccato illo peccauerat non corrigens eum. Sed hoc est expressse contra intentionem Grego. dicitis: quod pater pueri animam filii negligens non paruum peccatum gehenne ignibus nutrit. Unde dicitur est quod in illo malicia superlebat etatem. Unde puer si non esset doctus capax etiam septenni non imputaret peccatum. ff. de re. iur. pupilli. ff. ad. l. aquill. sed et si quicumque. §. j. et de dolo heredibus. §. j. Regulariter tamen dicitur in iure quod minor septem annis non sentit: et ideo non puniuntur. **I**tem peccatum mortale aufert omnia bona gratuita: sicut civiliter ex delicto auferuntur omnia bona temporalia: vt. C. de bonis damna. per totum r. Et extra de iudicibus et sarace. ad liberandam: et extra de hereticis vergentis: et extra de clericis vel monachi relatum. **I**tem peccatum mortale quicumque sit occultum et inuisibile: tamen impedit et tollit gratiam: sicut tollitur rescriptum ex vitio inuisibili et intelligibili. Et vocatur vitium inuisibile et intelligibile: vt suggestio falsitatis et suppressio veritatis. Tollitur enim rescriptum si per suggestionem falsi vel suppressionem veri fuerit impetratum et scienter vel ignoranter: sed per talem qua non interveniente non fuisset obtentum: vt extra de rescriptis. super litteris. **I**tem peccatum mortale bino actu mentali inducitur: scilicet cogitatione et mortosa delectatione: vel falsitate et consensu. Cuius exemplum est sicut fimo iura binus actus inducit consuetudinem: vt. xxv. q. ij. ita nos. C. de episcopali audien. l. liij. in fine. Et binus actus vel trinus inducit possessionem vel quasi: vt extra de causa possess. et proprie. licet etiam vnicuique actu acquiratur possessio vel perda.

tas fuisset: qz exponi potest non esset. s. hoc modo inducitur. s. p. maledictione. qz ppter ebrietatem. seruitus ei fuit ante diluuium: qz nemroth qd fuit opprobrator fuit ante diluuium. Possimus autem dicere qd seruitus fuit ab ebrietate spua. li. h. a. pmi parates sat. pnt dicit fuisse ebrii qm peccauerunt: qz sine mētura fuerunt: nec verū intellectū habuerūt: nec verā electio nē: sicut nec ebrius hz. Et si illa ebrietas si fuisset seruitus? subsequuta non fuisset: saltē eo / actionis et afflictionis. vñ post pctm statiz dicitur est eue: Sub viri pte eris: Sen. iij.

Secundo quo ad conditionē: qz cōditio seruitus sequitur ventrem. i. mulierē. hāc si matē serua et partē seruū. Et si libera aliq tpe: scz dū pregnās erat ingenuus iudicat partē. Insti. de ingenuis. in pñ. r. ff. de statu ho / minū et seruoꝝ. s. j. simili seruitus pcti vñ / libertas iusticie sequitur matrem. i. volūtate: qz quasi mater est in actibus et opibus hūanis. vñ ipa est s. m. Aug. qz peccator et receptiui tur. Posses etiā dici qd velut mulier serua est caro: velut autē libera est mēs. vñ carnif est fūre: mētis xō nubere. vñ Sene. diē li bro. iij. de bñficijs: Errat si qd estimat seruitutē i totū hominē descēdere. Pars ei melior excepta ē: corpora obnoxia sūt ad scripta dominis. Mēs quidē est sul iuris. Dicit est qd in his qd ptingit ad interiorē motū volūtatis hō non tenet homini obedire: qz igit caro serua est: mens xō libera: qz hz carnē viuūt sunt serui. h. xō qd s. m. mentem sunt liberi: Gal. iij. Qui de ancilla hz carnē nat.

Tertio quo ad liberationē: quia quandoqz seruū de grā dñi sui fit liber: et si pctōz p diuinā grām fit iustus. Sicut ergo qd diu aliqz in seruitutē ē positus est manū et potestati suppositus: s. z manū missus a manu et pte libera. Insti. de libertinis. Ita qd diu aliqz est in pctō manu et potestati diaboli subiectus. s. z p penitentiā ab eo libera. hāc s. m. Boetii erat antiquitus quedā virga ptoꝝ qd dicebat vindicta: qz manū mēdus ter pecciebat a ptoꝝ dice te: Aio te liberū. C. Si adūsus liberū. l. ij. s. m. Leonem. Et ex hoc forte pcessit forma abolitionis canonice: qz cum virgō fit et verbis et alijs cōsuetis: extra de sen. excō. A nobis. ij. Sed adhuc hec virga penitentia est quasi penitēs ter peccat. s. in cōtentione: cōfessionē satisfactioē aboluē a virtute pcti: et restituē in gratie libertatez.

Item peccās in seipm nō min⁹ puniēdus est qz peccās in aliū: qd pty p exemplū eius qui sibi ipse iniicit manus violētas: qz talis s. m. iura sic irregularis est qd nō pmouetur et pmoꝝ de iei. Et assignat triplex ratio.

Prima qz psumit qd in alijs oēm tyrannidem tute exerceat qui in seipm auisus est sentire. ff. de heredi. ac. cū autē. s. accipit. vñ versus: Qui sibi si pcti tibi vñ mihi quō pcer. ff. de bo. eo. qd moꝝ. si. an. sen. consti. l. j. s. antepenn.

Secunda ratio est qz alienū inuadit et sic furtū facit. Furtū enī est pte ctatio rei aliene iūto dño. Insti. s. ob. que qst ex maleficio nat. s. j. C. vñ. vi. s. fi. hē / mo autē dñs videt mēbroꝝ suoz. ff. ad. l. a. quib. liber homo. s. j.

Tertia autē rō est qz sūp̄pius est homicida et cōditio dei inimicus. lv. di. Si quis absciderit. In illo igit qui sibi amputat cā irregularitatis. est leuiticia siue magnū mēbz amputet siue paruum: appareat vel non appareat nisi cā in / cisionis iusta fuerit: puta languoz. Est enī caro putrida refecāda. v. q. v. ca. j. xij. qz iij. refecāde. Verū in his qd sine sua culpa ab alio vel casu fortuito mutilant: est causa irregularitatis et deformitas in membris apparentibus: et debilitas in non apparentibus. Sed quanta debilitas vel deformitas. vñ qualem irregularitatem inducat sup̄ioris iudicio derelinquit: ar. extra de cor / po. vitiat. ca. j. r. ij. r. ca. penul. r. vl. r. extra de clerico egro. ca. j. hēc est vez qd dicunt rustici: qd vbi p̄sbyter ab hostib⁹ scer⁹ est non possit celebrare nisi testiculos siccos et puluerisatos gerat in bursa: quasi tūc intelligat oīa mēbra sua habere. siue enī habeat siccos siue virides: defectus illi mēbz nec deformitatem nec debilitatem inducit.

Ite pctōres sūt venatores diaboli. Est ei multiplex venatio. hāc quedā est oppressiua: et ista est tyrannoz et alioꝝ opprimentium: Sen. r. Lepit memroth robustus eē venator corā dño. i. opprobrator hominū. vj. di / stin. s. his ita.

Secunda adulatoria: et ista est histrionuz et similitum. quotiens placēdi causa dicunt bona de aliquo ipsuz false cōmendando. Et hec adulatorum venatio est omnibus illicita: et s. m. iura infamā infert. vt. lxxvj. di. sunt nonnulli. r. vj. q. j. plurimi. iij. q. vij. s. tria.

Tertia est arena toria. cum quis recipit salarium vt in arena pugnet cum bestijs feris: secus de man

sepellatur ab ordinibus: ecclesiam tamen amittere debet. i. q. v. ca. q. cūq. ex d. simo. de regula. et duobus ca. se. **I**tem puniuntur quis in eo in quo deliquit. cuius exemplū est in illis qui in eadem vocatione eligendo peccauerunt sciēter eligēdo indignū: extra de elec. cum in cunctis. et ca. innotuit. in fi. et ca. hōe memorie magunt. q. casu sunt ipso iure potestate eligēdi priuati. Et idem si peccator in postulando. **I**tem puniuntur quis sine culpa sed nō sine causa. **C**ā autem quare quis iure suo sine culpa sua priuatur: cōsuetum his vērētibz denotari. **P**aupertas odium vitium fauor scel^o or. **P**erfōas spoliāt et loca iure suo. **Q**ui versus sic epponuntur: paupertas propter quam vniuntur due ecclesie: et vna amittit dignitatem suam. xv. q. i. et temporis qualitas. **O**dium scilicet cūm interficienti um suum episcopum. xxxv. q. ij. nos. et extra de pe. ad aures. et ca. in qbusdaz vnde si occiderunt ciues duos episcopos proprios successitue vel forte ex alia causa simili si bi ita enozm: perdit ipsa ecclesia episcopū vitium scilicet lepze: extra de cleri. egro. v. debili. tua nos. vnde propter vitium lepze remouetur episcopus ab administratione ecclesie. **F**auor scilicet Constantino polis ciuitatis. xxij. di. renouantes. **F**uit enī datus constantinopoli cūitati primus locus pter romanum. et amittit cum Alexandria. Scelus. xxvij. q. si. multorum. vñ de propter scelus patris vel domini spoliatur tota familia communiōe. vnde aliquādo remouetur ac deponitur familia ab oblationibus altaris pro peccato domini: et clericus vt supra dictum est a beneficio ob simonia a patre commissam. **O**rdo propter cuius fauorem dominus seruum suū amittit. liij. di. frequens generalis. **E**t accedit. ff. de operis libero. interdum. vbi ratione dignitatis superuenientis amittit quis operas quas habuit in liberta: quia indignum est vt liberta seruiat ex quo tantam adepta est libertatem. **E**odez etiam modo priuatur aliquis etiam fm iudicium diuinū sine culpa sed non sine causa: sicut Tobias priuatus est visu: et Job fctus: vt per patientiam probarentur ad aliorum exemplum. vnde dicitur Tobie. ij. q. hanc tentationem permisit dominus eue: sicut illi: vt posteris daretur exemplum pa-

tientie eius: sicut et sancti Job. **S**icut etiam cecus natus priuatus est visu: non ex culpa: q. neq. peccauit neq. parentes eius vt cecus nasceretur: sed tamen nō sine causa: scilicet pro gloria dei: vt patet Job. ix. **I**tem puniendi sunt peccatores manifesti: non solum a deo sed etiam ab hominibus. quod patet per exemplum in vsurariis manifestis: qui pter penam eternam quam merentur apud deum fm canones triplici pena puniuntur. **N**ā vsurarij manifesti nec ad communionem altaris admittuntur nec christianam. si in hoc peccato decesserint: accipiunt sepulturam: sed nec viuorum oblationes recipi debent: qd si quis clericus contrauerit q. accipit reddere cogitur. et donec ad arbitriū episcopi sui satisfecerit: ab officij sui manet executione suspensus. **V**ocantur autē vsurarij manifesti fm Hostien. notozij. vel ex eidentia facti: quia vsurarius mensaz tenet paratam ad pecuniam mutuandā cui libet sub vsuris. sicut meretrix in prostibulo. patet ar. extra de coh. cleri. tua. et ca. sij. **E**t in hoc casu ipso iure penam patitur canonis preteratam. vel manifesti intelliguntur notozij iuris. puta quia sunt p episcopos in ecclesia publicati: secus si adhuc ab ecclesia tolerentur: vt extra de coh. cleri. et mulie. nostra. **N**am si manifesti sūt p famam tñ: nō tamen notozij non patiuntur hanc penam ipso iure. sufficit autē ad publicationem faciendam q. vocati confiteantur. vel negantes per testes conuincantur. vt de coh. cleri. tua. **S**ufficiunt autē et certa argumenta: vt extra de vsu. cum tu. lxxj. di. si qui sunt. **I**tem puniuntur vnus pro malicia alterius: in q. tum de ipsa malicia participat sicut heres vsurarij tenetur restituere pro eo in q. tum patiuntur vires hereditatis percepte: extra de appell. qua fronte. **E**t de raptozibus. in litteris. vnde et si alter heredum factus sit non soluendo: tenetur alius insoliduz: saltem q. tum ad ipsum de hereditate peruenit. **N**am et res hereditaria obligata videtur: extra de vsu. cum tu. **I**tem nota q. quedam pene sunt priuatiue que vocantur pene damni. **E**xemplum cuius iure de excommunicata. qua priuatur homo potestate eligēdi: quia excommunicat^o est gerere non potest: extra de cōsti. qd intelligi.

test de iure: als secus. vij. q. j. hoc nequaquam. Et extra de reni. post translationem. Et bu-
le translationi assimilat querio eorum qui cul-
pam suam et miseriam erubescences humili-
ter ad penitentiam veniunt: interdum quidem
remorsu conscientie puniti et stimulari. Qui
postquam conuersi sunt ad pristinam culpam et con-
uersationem seculari. i. inordinata vitam non
reducunt. Ista est vera conuersio peccatoris: cu-
tusmodi fuit conuersio magdalene. de qua
habetur Luc. vii. Item nota quod penitentie
que iniunguntur a sacerdotibus sunt hodie
arbitrarie: quia de eis non possit dari certa
diffinitio sine regula. Et ideo relinquuntur
sacerdoti arbitrio seu iudicio determinan-
da: sicut etiam in iura ea que certa regula dif-
finiri non possunt iudicis arbitrio relinquitur:
sicut de fide testium adhibenda: idcirco
si fidei iudicis recipiens relinquitur: quia ipse
magis scire potest quam alius. ff. de testi. et ar-
testa. fides vel verba epistole. Item in mo-
ra cuius diffinitio non traditur. ff. de ver-
su. ex mo. ff. j. Item in impensis factis in rebus do-
talibus. Item et si deduci debeant non tamen faci-
le est in vniuersum diffiniri: si singula ex ge-
nere et magnitudine impendiorum extimari
possunt. ff. de impen. in re. dora. factis. quod
dicitur in si. Similiter ergo et in quantitate pe-
nitentie peccatoribus imponende conuenit.
vbi tempore penitentie habitus moderatioe con-
stituta sunt sacerdotis iudicio. putat quer-
sorum animos prospererit esse deuotos habi-
to respectu ad etatis pericula et egritudi-
num necessitate. xxvi. q. vii. tempora. et ca.
hoc sit. Capitulum: LIX

Perseuerantia bo-
ne vite excludit ius diaboli ab ho-
mine et acquirit in eo ius deo. vbi
assimilatur consuetudini que si sit rationabiliter
toleratur in loco in quo viget. ff. de le. et sena.
sol. l. de quibus. Item consuetudo ratio-
nabilis ius inducit. In si. de iure naturali ge-
nerali. et ci. si ex non scripto. Item perseuerantia et con-
tinuatio boni preualent legi peccati: si est consuetu-
do vincit legem. si sit a tanto tempore seruata ut
non sit in memoria hominum quando ince-
pit: ut ff. de aqua pluui. ar. l. j. in si. et ff. de
aqua quotti. et estia. l. hoc iure. si ductus
aque. Et similiter consuetudo quam romana
seruat ecclesia et precipit ab alijs seruari et
vincit leges: vt. ff. di. nolite. de prece. di.

si. basilicas. Item continuatio penitentie et bo-
ne vite sequentis abolet culpam et infamiam
male vite precedentis sicut consuetudo po-
sterior tollit priorem: extra de cogna. spu.
c. j. Et hoc verum est si in eodem municipio
diuerse consuetudines diuersis temporibus
oriuntur. Item si in diuersis seculis: vt. ff. di.
scit sancta. Item enim diuerse aliquorum con-
suetudines aliorum debent contrario mo-
re subverti: vt. ff. di. illud.

Capitulum: LX

Potestas non so-
lum spiritualis sed etiam tempo-
ralis est apud papam. Item pa-
pa utrumque gladium habet. xxj. di. c. j. lxxij.
di. tibi dominus. vnde et reges deponit. xv.
q. vj. alius. et c. nos sanctorum. et c. iurato-
rum. j. q. liij. q. psular. xxvj. di. duo sunt.
Et non solum regem constituit immo transfert
et de elec. venerabile immo etiam imperatorem ele-
ctum papa habet approbare: electionem con-
firmare vel infirmare: et ipsum confirmatum
etiam consecrare. Et hec omnia probantur
in predicta decretalis: venerabile. Ipse eti-
am papa imperatorem deponere potest. Si enim
Zacharias papa regem francorum qui a ro-
mano pontifice coronatus non recepit: nec po-
tens examinabatur nec comprobatur ab eo
vel reprobatum: non tamen pro suis iniquitati-
bus quam pro eo que tante potestati erat inuit-
a regno deposuit: et alio loco eius instituit.
xx. q. vj. alius. multo fortius imperatorem que
specialius quodammodo subest ei poterit re-
mouere. xxvj. di. duo sunt. et c. si imperator.

Item potestatis vel officij plenitudo in
maioribus prelatis representatur et designat
in vniuerso pallij. Item in papa pallium designat
plenitudinem potestatis plenissimam: extra
de au. et vsupal. ad honorem. et c. de elec. illa
quotidiana. In patriarchis vero plenissimam
officij designat potestatem. ar. extra de pri-
uile. antiqua. In archiepiscopis plenioris
officij potestatem: extra de auct. et vsupal.
nisi. et c. ad honorem. In episcopis vero ple-
nam officij potestatem: quibus quandoque
conceditur scilicet aliquibus: vt papie. ac
cume. et messano et hostien. Quibus ex lo-
ga consuetudine et ecclesiarum suarum priuileg.
debetur que seruanda sunt: extra de offi.
ordi. duo simul. xxv. q. ij. c. j. ij. et liij.

Capitulum: LXI

¶ 3

Ali. ca. vl. **P**reſlar^o debet diligēter custo
 dire gregem suum: ita q̄ ex negligentia v̄l
 incuria sua null^o in eo iactura pariat: alto
 quin reus efficitur. vnde prelati in hoc si
 miles sunt illis qui habitant in litorib⁹ ma
 ris: quia fin leges si non inueniatur q̄ ra
 puit res ex naufragio: hi qui iuxta litora
 maris in quibus nauis infra v̄l tracta fu
 it inter fines agri cuiusq̄ p̄dia possident si
 ne morant^r ex edicto diui adriani tenentur: ⁊
 a p̄sidib⁹ cōdēnari debēt dānum passis vt
 sic possessores territorij. Quis nihil rapue
 rint in omni eo q̄ dānum passi sibi naufra
 gio adēptū pbauerint condēnent^r. Et ē ra
 tio naturalis: quia sic debent custodire li
 tora ne etiam ab extraneis ibi aliqd̄ diri
 piatur. Inuigilent ergo et ponāt custodes
 ne detrimentum patiantur. Fin qd̄ legitur
 ff. de offi. p̄fec. vigilū. l. ij. ⁊. l. ij. Simi
 liter si de domo vel villa expugnatis aliqd̄
 raprū sit: quib⁹ d̄ba edicti desunt: tñ ex mē
 te Labio ait hūc edicto locū fore. Nec ei
 minus in mari q̄ in villa vel ecōuerso pos
 sumus per latrunculos infestari: vt. ff. eo.
 l. iij. §. labeo scripsit. Et similiter ex mente di
 ui adriani dici potest q̄ si quis extraneus
 in ciuitate aliqua vel eius territorio fuerit
 spoliatus: vel res ei⁹ furto amiserit cōmu
 nitas teneatur. Nec actio et cōtra heredes
 datur: vt. ff. eo. l. iij. in fi. Si ergo commu
 nitas quelibet tenetur custodire diligēter
 territorium suum: multo magis custodi
 re et conseruare tenetur quelibet prelatus
 gregem suum: alioquin dicitur ei illd̄ Za
 charie. rj. **P**astor et idolum derelinquēt
 gregē. An de sicut idolu hominis nō ē ho
 mo simpliciter sed homo fin quid: sic etiaz
 pastor non custodiens gregem suuz. **P**re
 latus peccatum periculosuz est subditis.
 non solum publicum sed etiam occultum:
 quod patet per exemplū simoniaci. Quia
 si episcopus sit simoniacus in ordine et oc
 cultus: suspensus est quo ad omnes. vt p̄
 batur. xxxij. di. nullus. ⁊. c. p̄ter hec. Si
 moniacus enim in ordine habet caractere
 vitiosum. j. q. j. reperitur. ⁊. c. quibusdā
 narrantibus. vnde si scio eū simoniacū in
 ordine occultū nullo modo debeo ab eo or
 dinari. j. q. j. si quis a simoniaci. extra de
 sumo. per tuas. Et si ignoro eum simoniacū
 esse cum sit in veritate: non recipio executi
 onem sed dispensatione indigeo in detesta

tionem criminis. vt in dicto. c. si quis a st /
 moniacis. extra de ordi. ab epi. c. j. in fi. et
 c. ij. Si autem scio sed coactus sum recipere.
 re. si absolute coactus fuerim: tunc nec ca
 racterem recipio. l. di. p̄byteros. extra de
 bap. maiores. Si vero coactus fuerim cō
 ditionaliter tūc aliud est q̄ ignoranter. j.
 q. j. constat. Recipio enim executionez sed
 non ibi. Et ratio est quia magis constat de
 voluntate coacti q̄ ignorantis: extra d̄ si /
 mo. sicut nobis. Si autē credo vel scio epi
 scopum simoniacum non in suo ordine sed
 in collatione ordinum seu beneficiorum si
 possum obtinere quod ab alio ordine de
 beo vitz hoc facē: alioquin q̄ diu tolera
 tur ab ecclesia et occultus est si compellat
 me: secure recipio: non obstāte conscientia
 repugnāte: quia erronea est. rj. di. nerui.
 rj. q. ij. cui est illata. licet sit ar. contrariū
 ff. de libe. causa igit. §. j. Et quia omne qd̄
 fit contra conscientiaz ⁊. r. vij. q. j. §. ex
 his. extra de p̄scriptio. qm̄ omne. Sz in
 tellige conscientia ex precepto vel prohibi
 tione formatā. vel quod fit contra conscie
 tiam non erroneam: q̄ si mala audieris de
 prelato sis fidelis et non nimis credulus.
 ff. q̄ cū falso. tu. l. j. in fi. ff. de eo per quem
 factuz est. l. j. §. j. extra de in int. resti. ex li
 teris. quia dicitur vnus facile sequitur mul
 titudo: extra de purga. cano. cum in iuuē
 tute. ergo de facili aures non prebeas. rj.
 q. vij. si quid igitur. l. xxxvj. di. si quid vero
 ad aures. xxxij. di. habuisse.

Capitulum: LXII

Purgatorij p̄ca
 Assimilatur excommunicatiōi vel
 pene legali per quam scilicet nul
 lus seipsum ligare potest vel soluere. ff. de
 arbi. l. penul. l. iij. q. iij. c. j. C. ne quis in
 causa sua iudi. l. vnica. Est tamen contrari
 um ar. de sen. excō. cum desideres. vbi in
 nuitur q̄ si episcopus communicet cum il
 lo quem excommunicauit sententiaz incur
 rit. Sed dic q̄ ille non ligatur sententia p̄
 pria sz canonis. Et si expresse diceret q̄ par
 ticipans cum excommunicato ab eo nō li
 garetur non valeret: extra de senten. excō.
 nuper. rj. q. iij. excommunicatis. et. c. cum
 excommunicato. Sicut nullus in purgatorio
 existēs pōt seipm̄ v̄l ligare ad culpam vel
 soluere a pena. Et ideo a nobis expectant

et hinc inde in iure multe et damna sunt illa: postea facta est pax inter ipsos et damna hinc inde data remissa sunt. nunquid ista remissio extenditur ad homines et valido res vtriusque? Ad videtur nisi de consensu eorum sit facta. ar. C. de transactio. l. i. et l. transactiois cum placitum. et l. preses. et l. cum te. extra de maioribus. et obediens. c. si. ff. de transactio. l. iij. et l. qui cum tutoribus. et l. nulli. ff. de pactis. si vnus. §. pacta. l. vbi. et l. in summa. et l. si conuenit. vbi nisi forte aliter non potest haberi pax vbi quidem vtiliter partis geritur negotium vtriusque. Et sic potest intelligi. ff. de pactis. sectionem. Alii quod possunt remittere ius hominis mei cum nec possem ab eodem statim extorquere sine rapina. Ca. LXVI

Restitutio pre-supponit tria. scilicet. damnus factus et peccatum. Primo enim non videtur cadere restitutio nisi dampnum datum sit. vbi secundum legem civilem si oliuam meam turam decerpisti vel secuisti. vel seruum meum puerum castrasti et preciosorem fecisti: et expensas quas in predictis fecisti donasti: id est fingis donasse tu mihi ad restitutionem non teneris: quod non intulisti dampnum: sed si aliquid horum interemisisti vel surripuisti furti teneris et pro seruo castrato iniuriarum erit agendum: vt ex edicto edili. aut. ex. l. xij. tabularum in quadruplum. Si autem oliuam vel messem immaturam collegisti: dampnum intulisti. et ideo locum habet actio de damno dato: et per consequens restitutio obligatio. ff. ad. l. aquil. si seruus seruus. §. rupisse. et §. si oliuam. et l. fere. ff. de edili. edic. ediles. §. sed eteni. Secundo presupponit restitutio quod factum hominis interuenit: et intelligo factum commissum vel omisum. vbi secundum iura cum sine facto hominis ex corruptione ipsius rei dampnum puenit non tenetur. Et ideo secundum iuristas si usufructuarius riuos patiarum corrupti vel vires non succiderit non tenetur. l. aquil. ff. de usufructu. si cuius. §. denique. Porro si pro negligentia hominis ignis non ex ipsis rebus sed extrinsecus proueniat aquil. agitur. vt. l. iij. §. si fomicari. et extra de damno. da. si egresus. Sicut si negligentia plaustrali lapides ceciderunt et dampnum dederunt. ff. ad. l. aquil. si seruus. §. si ex plaustrum. Tertio restitutio presupponit culpam interuenisse: aliter si iura cessat actio de damno dato. Et ideo ne-

que furiosus neque infans doli carere tali actio ne tenetur: sed si sit doli capax. ff. ad. l. aquil. l. v. §. iuria. et de delictis. pu. c. j. Ca. LXVII

Sacramenta a christo instituta parti habent ex scriptura euangelica: sic baptismus: eucharistia et quedam alia. parti vero ex traditione apostolorum sine scriptura: sic confirmatio: ordo et huiusmodi. Sic etiam in huiusmodi consistat ex scripto et non scripto: §. quod in scriptis redactum est vocatur lex sive constitutio. Quod autem in scriptis non est: vocatur consuetudo. vt. i. di. §. cum itaque. Consuetudo enim est ius quoddam moribus. l. assidue actibus hominum institutum quod per lege seruatur cum officit lex: vt. i. di. consuetudo. Alias etiam dicitur statutus ius nunc ex scripto et non scripto: vt in f. de iur. na. gen. et. c. i. §. stat.

Inter sacramentorum iniuria vel irreuerentia est valde periculosa: et hoc patet per exemplum in baptismo: cuius iteratio: quod esset iniuria sacramenti. §. de. di. ij. §. si magna pena puniuntur. Hanc pena iteratio baptismum secundum legem est vltimum supplicium. C. ne scilicet baptismum recite. l. ij. sed ei qui sanctum baptismum faciat peccata depositiois imponit tamquam indigno sacerdote C. et. l. i. Illi autem qui sponte vel additio aliter conueniunt non puniuntur. Et ideo intellige si ignorant. et postea cum sciverint ratum habuerunt.

Inter si ab hereticis scienter. l. di. confirmandum. j. q. i. vltim. in f. et. q. vij. q. in quolibet. et c. conuenientibus. In habitu tamen clericali debet istud viuere: et sic retinebunt privilegium clericale. lxxi. di. dictum. §. de. di. v. dictum est. Quis autem ignorat se baptizari ab heretico: sic frequenter sit de infidelibus vel coacti absolute puniuntur pro moueri §. quod de iure. §. alios quod tunc est de dispensatione epistolae. j. q. iij. placuit. de vtriusque habebat de. de. di. l. iij. contradictio. tamen vehementer. de. de. di. l. iij. q. bis. vbi dicitur quod si ignorat aliquid bis sit baptizatus non idcirco peccat: si tamen est irregularis et pro moueri non potest: si illud dicitur fuit olim in odium rebaptizatum et de rigore magno. vel loquitur de ignorantia in re quod non excusat in rebus. et quod dicitur est de rebaptizato intelligitur etiam de reconfirmato: ar. lxxv. di. c. j. et de reconfirmato: de conse. di. v. di. c. i.

Alutatio beate virginis continet benedictionem. cum dicitur: Benedicta tu in mul-

clisitate: et postea in montem excelsum: cum tamen istud fuerit post illud. Nam vltima tentatio fuit in templo: vt patet Lij. iij. Sicut etiam fit in legibus: vt lex codicis que confirmat codicem factum et confirmatum. post codicem edita est: et tamen in principio codicis posita est. vt. C. de iur. iur. i. co. confir. l. j. Sic et lex que est in. C. de sacra. ca. l. vna. facit mentionem de lege posterius edita. C. de suis. et le. bere. l. si de funer. nec enim ordo scripture inspiciedus est: vt. ff. de solutio. l. nec enim

Capitulum: LXXI

Simplicitas aliquando excusat errorem sed non totaliter. vnde si iura aliquando suggestio falsitatis et suppressio veritatis ex simplicitate proueniens non elidit referendum impedit tamen formam: et tunc datus iudex pro tenore veritatis: et non pro deprecantis affectione cognoscere debet: vt extra de referri. super litteris. xxy. q. ij. prescriptione. C. si contra ius vel vti. publ. l. prescriptione.

Capitulum: LXXII

Status laicorum altiori munere gratie indiget ad assequendam dignitatem regni celestis quam status clericorum: ex quo est magis implicitus et minus idoneus. cuius exemplum est: quia ad assequendam dignitatem ecclesiasticam altioris dispensationis gratia indiget laicus quam clericus postulatus. vnde laicus vnde cum sit: siue de eadem dioecesi siue aliunde postulatus est a papa cum sit ineligibilis simpliciter: vt lxx. di. per totum. et extra de elect. cum ad nostram. et. c. officij. Sed clericus qui postulatus est de aliena dioecesi cum non sit ineligibilis simpliciter: quia non est ineligibilis in dioecesi propria postulatus a suo prelo: peti debet vt eum concedat: vt. lxxj. di. fraternitatem. lxxv. di. florentinum archidiaconum. lxxij. di. litteras. lxxv. di. dilectionis. lviij. di. c. j. et ij.

Capitulum: LXXIII

Tentationi non resistens statim a principio damnatum incurrit et qui statim resistit

statim euadit. cuius exemplum est: quia si iura qui vim inferenti incontinenti se defendendo resistit reatum non incurrit: quem tamen post intervallum se vindicans non effugit. Nam si aliquis incontinenti legitime resistit culpam omnium delictorum propter letie commissorum: siue ex parte aggressorum: siue aggressi aliquis occidat in aggrediente statim redundare debere: vt. C. de vi publi. quoniam multum facinorosa. et ff. si quadru. pau. per. se. di. l. j. §. cum arietes. Et ille qui est repulsus cum aliquid fecerit ad vindictam. vel cum ex intervallo possessionem suam recuperauerit predonem de ea expellendo: et uiliter et criminaliter punitur: vt. C. code. si quis. et Insti. de publi. iudi. §. itez. l. iul. Similiter quoque criminis reatum euadit: qui legitime certando incontinenti a principio tentationi resistit. sed qui per negligentiam resistendi se primo expoliari permittit: antequam per penitentiam recuperare possit criminis reatum incurrit. Unde Iudocus dicit: Calca serpentis caput: calca prae cogitationis initium. Anima enim precedit carnem in crimine. repelle ergo cogitationes ab anima et caro non peccabit. Ps. cxxvj. Beat. qui tenet et allidet paruos suos ad petram. Paruula enim sunt ipsa tentationum initia que ad petras exitum mox cum orta fuerint allidenda sunt antequam crescant.

Capitulum: LXXIII

Transgressor est etiam qui bonum facit si illud non bene vel bono animo facit: sicut mandati transgressor est non solum qui contra illud facit: sed etiam qui illud indebito modo implet. vnde periturus dicitur non solum qui iuramentum non seruat: sed etiam qui male iurat. Unde si quis vt serualet sabbatum a spirituali opere vacaret: male sabbatum celebraret et mandati transgressor esset. Et similiter qui mandatum cuius alicuius iniuria impletur: puta si propter dilectionem alicuius hostem eius feriret vel occideret. vnde si iura finis mandati exceditur cum aliud vel aliter exequitur quam mandatur. vel cum exequendo mandatum preter commissum iniuria inferatur. Et ideo tunc potest ab iniuria appellari: vt. C. de appell. l. si quis puocatione.

Incipit prologus libri noni

299

di. s. j. Itē vitū quāto diurnū tātō periculōsus. sicut p̄uerudo mala fm iura q̄no diurno tātō p̄niciosior ⁊ periculōsior: extra de conluctud. ca. vl. xxiiij. q. j. scilicet. ⁊ ca. fiat.

Explicit liber octauus de exemplis ⁊ similitudinibus rerum.

Incipit prologus libri noni

In manu arti
ficiū opa laudabūtur: Ecce
ix. Humanū gen^o post lapsū
pecti a sua decidēs integritate
nature caligat ignorātie
tenebris: cōcupiscentie calozib^o estuat: cre
braq; infirmitate dissoluitur. Sed depellit
ignorātie tenebras: vt cūq; sapientie studiū
cōhibet ⁊ cupiscentie impet^o: ⁊ cuiuslibz pas
sionis insult^o moral virtutē dominū: labē
tiq; infirmitati succurrit multiformis artis
ingeniū. Si enī testat^o Salien^o immortalē et
impassibile esset corp^o ⁊ sp̄ maneret ei opti
ma cōpositio: nō indigeret arte constituēte
ip̄m. Quia igit corp^o humanū multipli
cū alterat^o ⁊ patit^o ac insup^o ex passibilitate
multiplicet diuersis necessitatib^o subdit. ex
industria v̄l rōne humana q̄dā artes in
uentē sūt ipsius humani corp^ois necessi
tariis obsequētes: q̄ ad differētiā libera
liū artū seruiles nominant^o. Quia enī in
speculabilib^o reb^o p̄ modum cuiusdā optz
aliquid inuenitur: puta orationis congrue
seu syllogismi cōstructio: ac etiā numerādi
vel mēsurādi op^o quicūq; ad hūmōi opa ra
tionis speculatiui habit^o ordināf. p̄ quan
dā similitudinē artes appellant^o. S; in li
berales ad illarū differētiā artū q̄ ordinā
tur ad extinseca opera exercitatā p̄ corp^o.
Que sez dicunt^o seruiles inq̄tū corpus ser
uiltr anime subiuatur. sed ille cōtra di
cuntur liberales: quia magis ad animā p̄
tinent fm quam libertas in homine repe
ritur. Et hinc est q̄ due schole habebāt an
tiquitus rome. s. liberaliū artū vna que ī
triuuiū et quadruiū distingunt^o cōmu
niter. Sūt enī inuiniuersaliter septē: quarū
sez prime triuiū. relique xō q̄ttuor q̄
druiū appellantur. Grammaticā enī ⁊ lo
gicā ⁊ insup^o rhetoricā triuiū cōprehēdit.

Quarum prima grāmatica sermo cōtinuā
a litteris nominat^o. Hā grāma grece lra la
tine. theca xō reconditio dicit^o. Est enī ip̄a
sciētia nō tm̄ recte loquēdi s; etiā recte scri
bendi. ⁊ origo ⁊ fūdamētū oīm liberaliū
artū. Secūda xō dicta est logica. i. rati
nalis videlicet a logos qd̄ est ratio. Hā lo
gos vt testat^o Hiero. apud grecos multa si
gnat. verbū est enī ⁊ rō ⁊ supplicatio ⁊ cau
sa vniuscuiusq; rei p̄ quam sūt singula que
subsistunt. Est ergo logica rōnalis sciētia
. s. ad ratiocinandū inuēta. Tertia voca
tur rhetorica. i. apte loquēdi sciētia. dicta
grece rhetoresin. i. copia locutionis. resis
enī grece locutio. Rhetor aut orator voca
tur. Et fuit disciplina rhetorice a grecis p̄
mo inuēta: videlicet a Boorgia Aristotele
⁊ hermagora: ⁊ a latinis postea. Tullio et
Boetio ac Victorino ⁊ alijs plurimū dila
tata. Quadruiū xō quattuor has artes
cōprehēdit. s. Arithmetica q̄ ē numerādi
sciētia: ⁊ dicit^o ab artis qd̄ est virt^o: ⁊ rith
mon qd̄ est numer^o. i. numeroꝝ virt^o. Itē
Geometria q̄ est mēsurādi sciētia. Musi
ca quoq; q̄ est sonoꝝ cōsonatiū peritia. Et
dicit^o a moys qd̄ est aqua: ex eo q̄ muscus
sonus p̄cipue fit ex aque hūore. Astrono
miā etiā quadruiū includit q̄ astroꝝ ⁊ ce
lestiū corpoꝝ mor^o certis tēporib^o ⁊ redit^o
inuestigat. He septē liberales artes s; po
eticas fabulas septē ancille sūt q̄s a phiso
logia mercuri^o accepit in dotē. Secūda
xō schola q̄ rome habebat erat de mecha
nicis artib^o quas supra fuiles vocauim^o.
Que ideo vocant^o mechanicę. i. adulteri
ne: q; sicut mechus est adulter q̄ ad alteri^o
vxoꝝ accedit: sic et artifex mechanic^o s;
q̄ ad alteri^o similitudinē agit. s. ad exēplar
nature: Hā qui vitiū vsū inuenit: nature
similitudinē sumpsit: q̄ ca q̄ extrinsec^o pos
sunt ledi q̄busdā regumēns munit: vide
licet corticib^o arboꝝ: vellerib^o oues: ac
plumis et pennis varijs quasq; vestiuit
aves. Similit^o ⁊ in opibus alijs inquatūm
pōt ars naturā imitat^o. put^o p̄bs dicit. v̄l
ideo forte vocant^o mechanicę dicte artes:
q; internū rōnis p̄siliū seu mētalē cōceptū
ad exteriorē materiā applicāt corpoꝝalez:
sicut hō mechari dicit^o q̄ extranee carni sid
est aliene vxoꝝ applicat corp^o suū. Est enī
opatio artis circa exteriorē materiā. quia
igitur harum artū vsus est hominib^o nul